

پیشھاتین سیاسی ل کوردستانا عیراقی شۆباتا ۱۹۴۷- تەباخا ۱۹۵۳ د چەند بەلگەنامین نھینی یین ئەمریکی دا

کاروان صالح ومیسی

پشکا میژوو، فەکۆلتیا زانستین مرۆفایەتی، زانکۆیا زاخۆ، ھەریمە کوردستان/ عیراق

پوختە:

ئەف ماوئ ژبو قی قەکۆلینئ ھاتیە ھەلبژارتن دەیتە ھژمارتن ب ئیک ژ ھەستیارترین و ئالۆزترین قۇناغ د دیرۆکا کوردین عیراقی دا، ژبەرکۆ ئەف ماومیە دژیدمەین دیرۆکی دا ھاتیە سالۆخەتدان ب (قۇناغا لاوازیوونا بزاقا نەتەوایتیا کوردی)، بەلئ ھەوالگێرییا ئەمریکا ئەف قۇناغە زۆر ب گرنگی و ھەستیاری و مرگرتیە، چونکی دقئ ماومی دا مەلا مستەفا بارزانی پەنابەری سۆفییەتی دبیت و ژلایەکی دیشە پڕۆپاگاندە بریکا وەلاتین ھەریمی قە دەینە بەلاقکرن سیاسەتمەدارین کورد لدمقەرئ ب ھاریکارییا سۆفییەتی دەست بزاقین نھینی دکەن، ژبەرھندئ ھەوالگێرییا ئەمریکا زۆر بەویری و ھووشیاری دویقچوونا ئەقچ چەندئ دکەت، ھەرودسا چەندین پینگاگان دھاقین ژبو بەلاقکرن بەلاقووک و بەخشکرن رادیویا دناف کوردا ب مەبەست بەرسنگرتنا بانگەشین سۆفییەتی دناف کوردا دا. ژقەرپژا قی چەندئ بفر ھاتیە زانین قەکۆلینئ لسەر قی ماومی بەیتە ئەنجامدان ژبو نیشانا پیشھاتین بزاقا نەتەوایتیا کوردی و رۆلئ ئەمریکا و سۆفییەتی دقان پیشھاتان دا. ھەژئ بەیژین، ئەف قەکۆلینئ بتنی پشت بەستنئ لسەر نۆیتین بەلگەنامەین ھەوالگێرییا ئەمریکا دکەت.

ئەف قەکۆلینئ ژ پیشەکییەکی، دمرازینک، سی تەومران و دمرئەنجامان پیک دەیت، دمرازینکا قەکۆلینئ روونکرن ددەت سەر پیشھاتین سیاسی یین پراسا کوردی، پڕۆپاگاندین ھەوالگێرییا ئەمریکا بەرامبەری پراسا کوردین عیراقی- ۱۹۴۰- ۱۹۴۶. د تەومرئ خو یئ ئیک دا، ئەف خاوندنە شروقهکرنئ ددەت سەر چالاکي و پەیوەندیین کوردان بو دروستکرن دمولەتە کوردی ۱۹۴۷- ۱۹۴۸، ھەرودسا پەیوەندیین کوردا دگەل ئیکەتیا سۆفییەتی و ھەلۆیستئ ئەمریکا لدۆر. تەومرئ دوو یئ قەکۆلینئ بەحسئ بانگەشین ئەمریکادەبەرمی پەگەھاندنا بزمانئ کوردی و ھەلسەنگاندنا پیشھاتین دقەرئ کوردی

ل عێراقی نیسانا ۱۹۵۰- تەباخا ۱۹۵۱. تەمورێ سیخ شروڤه کرنا ددمت سەر کاودانی کورد و هه‌لۆیستی هه‌ریمی ژ به‌لافوووک و راگه‌هاندنا بزمانی کوردی ژلایێ ئەمریکا هه‌لۆیستی ۱۹۵۰- گولانا ۱۹۵۲. تەمورێ چوارێ به‌حسێ هه‌لۆیستی دبلۆماتکارێ ئەمریکا به‌رامبه‌ر پێسا کوردی، هه‌روه‌سا دویچوونا هه‌والگێریا ئەمریکا لڤۆل و پشته‌فانییا سۆڤیه‌تی ب مه‌لا مسته‌فا بارزانی هه‌لسه‌نگاندن و دویچوونا دبلۆماتکارێ ئەمریکا لڤۆر پێسا کوردی ل عێراق گولانا ۱۹۵۰- تەباخا ۱۹۵۳. دهرنه‌نجام روونکرنا دهم سەر دهرنه‌نجامی دقێ قه‌کۆلین دا هاتینه دیارکر.

په‌یقێن سه‌ره‌کی: پێسا کوردی، مه‌لا مسته‌فا بارزانی، ئیکه‌تییا سۆڤیه‌تی، هه‌والگێریا ئەمریکا، عێراق، ئێران و تۆرکیا

پیشه‌کی:

دیروکا هه‌قچه‌رخ یا کوردستان پیری رویدان و پێشها تین سیاسی یین سه‌خت و ئالۆزه، گه‌له‌ک ژ ڤان پێشها ت و رویدانی سیاسی تا نوکە ژ به‌ر نه‌بوونا ژیدهرین باومری پیکری و به‌لگه‌نامه‌یان ب دروستی نه‌هاتیه زانین وشروڤه‌کر، ب تایبه‌تی ئەف ماوی دق قه‌کۆلین هاتیه نقیسن دنا قه‌کۆلین زانستی دا ب کویری هاتیه پشت گوها قیت، ئەگه‌ری ق چهن دێ دزقیت بۆ نه‌بوون و لاوازیوونا چالاکی یین سیاسی و له‌شکه‌ری یین بزافا رزگار یخووا نه‌ته‌وا یه‌تی کوردی ل پۆژه‌لاتا نافین ب گشتی و کوردستانا عێراق ب تایبه‌تی، چونکی دق ماومی دا گورانکاری د پێشها تین سیاسی دا ل پۆژه‌لاتا نافین هاتبوون پێش، هه‌قکاری کرن دنا و هه‌لاتین هه‌ریمی دا ب تایبه‌تی (تۆرکیا، ئێران و عێراق) ب دژی بزافا نه‌ته‌وا یه‌تی کوردی به‌یژ ببوو، ئەف چهن ده‌ پتر پشته ژنا قچوونا کۆمارا کوردستان^(۱)، ئەوا ل سال ۱۹۴۶ئ، ل کوردستانا پۆژه‌لات ب هاریکاریا ئیکه‌تییا سۆڤیه‌تی هاتیه دروست کرن و په‌نا به‌ر بوونا سه‌رکرا یه‌تی کوردی عێراق ب سه‌رکاتیا مه‌لا مه‌سته‌فا بارزانی (۱۹۰۳-۱۹۷۹)ئ، و هه‌قالین وی بۆ ناف ئا خا ئیکه‌تییا سۆڤیه‌تی ل حوزه‌یرانا ۱۹۴۷ دیار دبت. پتیرا ژیدهرین دیروکی یین کوردی و بیانی دا کوکی ل هندێ دکهن، دق ماومی دا بزافا نه‌ته‌وا یه‌تی کوردی ب ته‌مامی ل سه‌رانسه‌ری پۆژه‌لاتا نافین لاواز ببوو. چونکی چوو سه‌رکردین خۆدان شیان یین بشین جه‌ماومرکی ژۆر ل دۆر خو کوم بکه‌ت دنا ق کوردا نه‌ما بوو.

ژلایه‌کی دیکه، ویلایه‌تین ئیکگرتین ئەمریکا ئەف قۆناغا دیروکی یا کوردستانا عێراق ب مه‌ترسیدارترین و نازکترین قۆناغ سالۆخت دایه، چونکی لقی دهمی دا ئێرانی راگه‌هاندبوو پیدقیه سنۆره‌ک بۆ چالاکی یین نه‌یینی یین مه‌لا مسته‌فا بارزانی دنا ق

ئىران و عىراق دا بهينه دا، ئەف چەندە پىشتى بنەجھبونا مەلا مستەفا بارزانى ل ئىكەتيا سۆفییەتى ھات، ژبەرکۆ ناھىرى دەست ب خواندن و مەشقىن سەربازى ل ئەكادىمىا موسکۆى كر بوو، ھەروەسا سۆفییەتئ بەرنامەئین ب زمانئى كوردی دراگەھاندنا خو وەك (پادىوئا ئىرىقانى) دەستپىكر بوو. لەورا دئ بینن، دەنگ و باس و ئىنین سەركردایەتيا كوردی بووینە جھئ بايەغەك گرنگ ل دەف ھەوالگىرىيا ویلايەتین ئىكگرتیین ئەمريكا (CIA) و بهویرى دویقچوونا ئقین و پەيوەندىین سەركردایەتيا كوردی كرىوون. ژبەر ھندئ دئ بینن، دەنگ و باس، چالاكى و پىشھاتین سەركردایەتيا كوردی دبەلگەنامە، راپۆرت، تلیگرام و نامەیین دبۆماتكار و بالیۆزین ئەمريكا ل پۆژھەلاتا ناھین دەنگشەدایە، بەلئ ئەف بابەتە دبۆارئ قەكۆلینن زانستى دا ب درىژئ نەھاتىە شروڤەكەرن، لەورا ئەف ماوئ ئالۆز و قەشارتى ماپە ھالووستى و ژ ئقپسین زانستى بئ بەھر بوویە.

گرنگىيا ھەلبزارتنا ئەف بابەتئ دزقریت بۆ كارتىكەرنناچوونا مەلا مستەفا بارزانى بۆ ناف ئىكەتيا سۆفییەتى ل دەستپىكا رویدانا شەرى سار دا و ئاكنجیوونا وى و چوونا وى بۆ ناف دەزگەھین سەربازى یین ئىكەتيا سۆفییەتى، ئەمريكا گەلەك ژقئ چەندئ دترسیا و وەسا ھزر دكر دئ ئىكەتيا سۆفییەتى مەلا مستەفا بارزانى ل پاشەرۆژئ بۆ بەرژمەندىین خو ل دەقەرى بكارئینت ، دقئ دەمى دا ھەقركیەك توند دناقبەرا ئىكەتيا سۆفییەتى و ویلايەتین ئىكگرتیین ئەمريكا و ھەقپەیمانئوئ دا ھەبوو، ھەروەسا لقى وەختى دا عىراق، ئىران و تۆركيا شەپرزە ببوون و دقپيا ئىكەتيا سۆفییەتى ژ دەقەرى دویر بكەن، ب تاییەتى پىشتى بەلاقبوون و وەراركرنا پىگەھى كومىۆنىستان ل دەقەرىن كوردی وەك زیدەبوونا چالاكیین پارتا كۆمىۆنىستى یا عىراق ل كوردستانا عىراقئ نە خاسمە ل ھەلەبجە.

ئارمانج ژ ھەلبزارتنا ئەف بابەتى ئەو شروڤەكەرنەك زانستى ل سەرھەلۆیستئ ئەمريكا ژ چوونا مەلا مستەفا بارزانى بۆ ناف ئىكەتيا سۆفییەتى، كارتىكەرنناچوونا وى ل سەرپرسا كوردی، ستراتیژیین ویلايەتین ئىكگرتیین ئەمريكا دناف كورد دا و ھەلۆیستىوولاتین ھەرىمى و نىقدەولەتى ژ پینگاڤینئەمريكا لدۆر سنۆرداركرنا پىگەھى كومىۆنىستان، دەھمان دەم دا رەنگشەدانا ھەلۆیستى راگەھاندن و حكومەتین دەقەرى ب تاییەتى، ئىران، تۆركيا، عىراق و سۆرباھەرامبەرى چالاكیین ئەمريكا دناف كوردان و ب دژى كومىۆنىستان ئەنجام ددان.

دچۆارچۆقئ ئقپسینا ئەقەقەكۆلینن دا ھندەك ئارىشە كەفتبوون درىكائەنجام دناقەكۆلینن دا، ب تاییەتى ئارىشەيا نەبوناپزانیان ل دۆر وان كەسایەتى و رویدانان یین

دناڤ بەلگەنامەیان ھاتین، سەرپەرزی دویڤچوونەکا زۆر، بەلێ پتریا وان نەھاتینە نیاسین یان پێزانین ل دۆر نەبوون، لەوێ نەھاتینە پێناسەکرن. ھەرچەھوات ھندەک بەلگەنامەییەن گریڤدایە بابەتی ھاتنە وەرگیران و مفاہیک زیندە گەھاندیە بابەتی، ھەژنیە بیژین بۆ نڤیسنا ئەقێڤەکۆلینێ بتنێ پشت بەست ل سەر بەلگەنامیە ئەمریکا ھاتیە بەستەبەستێ ھندەک ژێدەر بۆ روونکرن پەرۆزاران ھاتینە بکارئینان. مەرەم ژەھەزارتنا وان قەدیتنا ھندەک ھزری نۆی نە ل دۆر بابەتی. ھەژنی یە بیژین پتریا پێزانین دقان بەلگەنامەیان دا ھاتینە دیارکرن دراستەقینەنە، چونکی ئەوێن ئەڤ پێزانینە نڤیساین راستەوخۆ دگەل خەلکێ چاڤێکەڤتن ئەنجام داینە و پێزانین کومکریە.

رێبازا دڤێڤەکۆلینێ دا ھاتیە بکارئینان، رێبازا شرۆڤەکرن چەندایەتی و سالۆخەدان ھەلۆیستێ مێژووی یە، ژێرکۆ ئەڤ جۆرە رێبازە بدورستی ل سەرڤی بابەتی دگونجیت، چونکی بابەت گریڤدایە ھەلسەنگاندنا پێشھات، چالاکێ و ئقینین سەرکردایەتیا کوردین عێراقێ و پەییوەندییەن وان دگەل ئیکەتیا سۆڤیەتی ژلایێ دبلۆماتیکاریی ئەمریکا یە، ئەڤ رێبازە ھویری دویڤچوونا ئەگەرین لپشت ب ھویری دویڤچوونا ئەمریکا و ھەلۆیستێ و دبلۆماتیکاریی وێ بەرامبەری سەرکردایەتیا کوردین عێراقێ و پێسا کوردا دگەت. ئەڤ رێبازە دێ ب شیۆمیەکی دروست روون دیار کەت کا چەوا ژ ئەگەرێ کارتیکرنا چوونا مەلا مستەفا بارزانی بۆ ئیکەتیا سۆڤیەتی، کوردستانا عێراقێ کەڤتینە دقۆناغەکانازک و شەپرزە دا و ھەرەسا دێ ئامازە ھەندێ دمت چەوا وەلاتین ھەریەمی و سۆڤیەت و ئەمریکا سەرمەدەری دگەلپێشھاتین کوردین عێراقێ کربوو. چونکی دڤی ماویدی دا پاگەھاندن و دبلۆماتیکاریی وەلاتین ھەریەمی بەردەوام ھزرویریین خۆ ل دۆر مەترسیا چالاکین و یلایەتین ئیکگرتین ئەمریکا دناڤ کوردستانا عێراقێ دا داینە دیارکرن و بەھانە بۆ قەچەندێ دروستکربوون و رمخەنێ تۆند ئارستە یلایەتین ئیکگرتین ئەمریکا کربوون.

دەرازیڤ: پێشھاتین سیاسی و ئابووری یێن کوردان ل عێراق ل ساڵا ۱۹۴۰ - ۱۹۴۶:

ل ساڵا ۱۹۴۰ کوردستان ژلایێ کارگیری و سیاسی قە ژلایێ حکومەتا پاشایەتیا عێراقێ قە دەھاتە رێڤەبەرن، پێشھاتین کوردان یێن ئابووری و سیاسی زۆر نەخۆش بوون، ل دۆر پێشھاتین کوردان ل عێراقێ بالۆزخانەیا ئەمریکا ل عێراقێ دابوو دیارکرن، داخواریی کوردان یێن سەرەکی ئقی دەمی دا، ئەو بوو کوردان نەدڤیا وەک کیم نەتەوہ بەینە حسابکرن، ب شیۆمیەکی گشتی کوردان باویری ب حکومەتا عێراقێ نەدھات، نەدڤیان ژلایێ عەرەبان قە بەینە برێڤەبەرن، ژێر ھەبوونا بنگەھین ھیزین لەشکەری و پۆلیسین عێراقێ، سەرمەدەریا خراب یا دەزگەھین حکومەتا عێراقێ ل دەڤەری کوردی پۆژ

ل سالا ۱۹۴۰ئى، سەركردى پارتا كۆمىۋىنستى يا عىراقى (فەھەدى)^(۲) دابوودىياركرن، ككومەتا وىلايەتتە ئىككىرتىن ئەمىرىكا رۇژنامەنقىسەك بناقى (هارلۇد تۇماس ھىنرى كارتەر - Harold Thomas Henry Carter)^(۳) ھارتابوود دىقەرئىن كوردى ل كوردستانا عىراقى، داكۇ دىگەل سەركردايەتيا كوردى كوم بىت، پەيمان و سۆز ب كوردا ھاتبوو دان، كوردستان (ئەوا دناقبەرا عىراق، ئىران، تۇركيا و سۇرىا دا ھاتىە پارچە پارچەكرن) ژلاىق وىلايەتتە ئىككىرتىن ئەمىرىكا قەبھىتە ئىككىكرن ، د بەرامبەر دا كورد رىكى بەرامبەرى پىشقىچوونا كۆمىۋىنستان لدەقەرئى بگرن، فەھەدى رەخنە ل سەردانا ئەقى رۇژنامە نقىسى كرتبوون و دابوو خۇياكرن " ئەقە سىياسەتا نۆى يا ئىمپىرالىزىما وىلايەتتە ئىككىرتىن ئەمىرىكا يە ل رۇژھەلاتا ناقتىن، ئەمىرىكا دقت رۇژھەلاتا ناقتىن بىركا پالدا كوردان نەئارام بكت، كوردستانى ژ عىراقى قەكت و عىراقى دابەش بكت"، پاشى قەھەدى ئامازە بھندى دابوو: " ھەقركيا ئىمپىرالىزىما وىلايەتتە ئىككىرتىن ئەمىرىكا د بىياقى بەرئەۋەندىن ئابۇرى دا درەنگ پەيدا بوو، دەست ب سەرداكرتا ژىدەرئى نەقتى ل ۋەلاتتەن عەرەبى، بەرەقانىكرنا پىسا جۇھيان، ئقىرى وىلايەتتە ئىككىرتىن ئەمىرىكا يا ب شىۋازەكى نۆى خۇ نىشان بددەت، وىلايەتتە ئىككىرتىن ئەمىرىكا دقت بناقتىن جوداھيا كومەلايەتى ل عىراقى بىركا ماتىكرنا پىسا كوردا دروست بكت" (CIA, 10 September , 1944).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاکھ بۆ قەڵەمێنێ کوردی

جەھ رۆیدانابزاڤا دووێیا بارزان. پشتی وی شاندى راپۆرتێن خو نقيسايين چارهكادى بهرهف بهغدا چوون قه و داخواز ژ حكوممهتا عيراقى و دمرگههين بریتانيا ل عيراقى كرىو پرسا كوردى ب ناشتيانه جارهسەر بكهن. ل قى دهميدا،ويلایهتێن ئيکگرتيێن ئەمريکا نهديا ماتیکرنا خو دا کاروباريێن ناخوى يێن عيراقى دا بکهت. چونكى هينگى دهستهلاتا عيراقيلزير چاقدیريا بریتانيا قه دهاته ريفهبرن و بریتانيا ههقهيمانهك بهيزاويلایهتێن ئيکگرتيێن ئەمريکا بوو. دههمان سالدا، شاندهك كوردى بناقى (لژنا كوردى) بزاق كرىو پشكداريێ د كونفرانسى "سان فرانسيسكو"^(٤) دا ل ئەمريکا بكهن، داخوازا پشتهقانيا نيقدهولهتى و ئەمريکا بو پرسا كوردى بكهن^(٥)، چونكى كوردا وهك ههمى نهتموهين دى هيقييێن مهزن لدويق بنه ماين قى كونفرانسى ههبوون، به لى بزاقين وان چوو نهجامينباشل دويق خو نهئينا بوون (The Foreign Service of the United States of America, 30 January, 1947; Andrews, 1982, 5).

ل ئەيلولا ١٩٤٤؛ نقيسينگهها خزمهتكارين ستراتيژى يا باليوژخانهيا ئەمريکا ل بهغدا دبهلگهنامهك دا لژيرناقى (كوردا مهترسى ب هيژين چهكدار نيشان دايه) بو ومارماتا دهرقه يا ئەمريکا دابوو دياركرن، (بابه عهلى شيوخ كورئ شيوخ محمود حهفيد ١٩١٢-١٩٩٦)، ئەوى ژ گهستهكا چوارى هفتى ل كوردستانى قهگهريايى نامازه بهندى دابوو، گوت گوتكين لدهقهريێ كوردى بهلاف بووين، كو ئيكهتيا سوقييهتى يا هاريكارييان پيشكيشى كوردا دكهت و نوينهريێ وئ سهپردانا كوردا ل كوردستانا عيراقى دكهن. لقى دهمى دا حكوممهتا بریتانيا و هيژين ناسمانى يێن بریتانيا پاگههاندبوو حكوممهتا بریتانيا نهقيت چوو ئاريشه پهيدابن و ههر ئاريشهكا بهيته رويدان، هينگى برىكا هيژا ناسمانى بهرسقا وان هيته دان. ههژى يه بيژين بتنى ئەقى هووشداريێ مهلا مستهفا بارزانى و ههقالين وى بو ومختهك نهديار ژ جهين دير راوهستاند بوون، ههوسا هاتبوو دياركرن بتنى هووشداريا هيژا ناسمانى دا بيت ناستهنگ دريكا بهريالكرنا شورهش دا ل پايزا سالا ١٩٤٤دا (CIA, 10 September, 1944).

ژ پايزا سالا ١٩٤٤ تا دوماهيا ١٩٤٥، پيشهاتين سياسى يێن كوردستانا عيراقى زور ههستيار و ب مهترسيدار كهفتبوون، ئەگهريێ قى جهندى دزقرن بو وئ سياسهتا توندو حكوممهتا عيراقى بهرامبهرى كوردا پشتي رويدانا بزاڤا بارزان يا سالا ١٩٤٣ ئى بكارئيناى. لدويق بهلگهنامهيك باليوژخانهيا ئەمريکا، ل دهمى ل ئادارا ١٩٤٥ پيشهاتين سياسى ل دهقهريێ كوردستانى، ب تايبهتى ل قهزا ئاكرئ تيکچوووين و نيزيكى ١٥٠ پيشمهركههين مهلا مستهفا بارزانى ژبو هيژشكرنا بنگههين هيژين عيراقى بهرهف ئاكرئ چوووين، راستهوخو ومارماتا بهرهقانيا عيراقى بهرپرسى هيژين عيراقى ل ئاكرئ (كولونيل داغستانى)

ئەوئى ھىنگى ل بېيئەفەدانى ئاگەھدار كىر بىلەز بىزىرەيت سەر كارى خۆ، دىبەلگەنامەين ئەمىرىكى دا ھاتىە ھىنگى داغستانى ب ومارەتا بەرەفانیا عىراقى راگەھاند بوو، ھىزا ئاكرى ژ (دوو بەتلىۋنان) و (۸۰۰) سەربازان پىك دەيت، ئەف ھىزە بەرىكارىيا ھىزىن ھۆزىن ب دژى مەلا مستەفا بارزانى دىت كوتروئى ل سەر بارودۇخان بىكەن، ھەروەسا ناڧىرى دابوو دىاركرن، ئەو راپورتا ئامازە بىق رىزا ھىزا مەلا مستەفا بارزانى دىاى مۇبالغە يا كرى و ناڧىرى ئەو ھىزە نىنە. ھەرچەوابت، داغستانى زىرى ئاكرى قە، ل قى دەمى پىشەتەين ئاكرى ھەستىار بىوون، چونكى ۱۲ كەس ژ ھىزىن بارزانى ژلاىق سەرۆك ھۆزىن وان قە ھاتىوون ھنارتىن ژىو پىرسىاركرنا دىنا گىانەومەران و يىن ماين ل جىاىى ھىزىن عىراقى دورپىچكر بىوون، ئەف پىشەتە بۆ داغستانى ب مەترسى كەفتىوون، لدويف وان پىزانىن بالىۋزخانەيا ئەمىرىكا بدەستەفە ئىناين، داغستانى دابوو دىاركرن، ئەف جۆرە پىشەتە بەردەموام ل دەقەرەين كوردى رویدان (The Foreign Service of the United States of America, 22 March, 1945; Andrews, 1982, 5).

ژلاىەكى دىقە ژمارەكا نشتىمانپەرەومىن كورد، ھندەك ژ وان ئەفسەر بىوون دىاف لەشكرى عىراقى دا، ژبەر چالاكىين نەتەوايەتى ژ ناڧ لەشكرى عىراقى ھاتىوون دىركىن و بۆ نۆينەرەين بالىۋزخانەيا ئەمىرىكا دابو دىاركرن، وان پىزانىن پىشت راستكرى ھەبىوون، ككومەتا عىراقى مژوئىلى دروستكرنا پلانەكى بىوون ژىو ھىرشكرنا سەر مەلا مستەفا بارزانى ل دووماھىيا نىسانا ۱۹۴۵، لىقەرى وان ب نۆينەرەين بالىۋزخانەيا ئەمىرىكا راگەھاندبوو، دىقە ھالەتى دا دى پىترىا ئاغايىن كورد دگەل مەلا مستەفا بارزانى بن ئىك و دى چەكى پىشكىشى ھىزىن وى كەن. ھەروەسا ژلاىق خۆ مەلا مستەفا بارزانى ھىزىن خۆ بۆ شەرى ئامادەكرىوون و ل جەين بەرەفانىكرن يىن ستراتىژى دانابوون (The Foreign Service of the United States of America, 22 March, 1945; Andrews, 1982, 6).

دىناڧەرە گولان تا ئەيلۇلا ۱۹۴۵ دا پىشەتەين دەقەرەين كوردى ل عىراقى بەرەف كاودانىن ھەستىار و نازك دچوون، لدويف بەلگەنامەيەك ئەمىرىكى يا بۆ ئەيلۇلا ۱۹۴۵ دىزىرەيت كوردان رەخنەين تۆند ئارستەى ككومەتا عىراقى ب سەرۆكاتىا (ەمدنان پاچەجى) ل دۆر وئ سەردەرىيا خرابا ككومەتا وى ب دژى كوردان پەيرەودىكر كرىوون، ھەروەسا كوردان دابوو دىاركرن ئەف ككومەتە مژوئىلى بدەستەفە ئىنانا چەكى پىشەكەفتى يە و دىقەت ب قى چەكى خەلكى دەقەرە بارزان بكوژىت، ھەروەسا پىشەتەين ئابورى يىن دەقەرەين كوردى ەك بەرى مابوون چوو پىشەقەچوون نەكەفتىوون كەرتى ئابورى بەرۇڧاژى رەموشا وان خرابتر لىھاتىوون، چونكى پىشتى بزاڧا دووى يا بارزان ككومەتا بەغدا ب تۆندى كەفتىوون دژايتىكرنا كوردان و بەردەموام دەقەرەين كوردى ب فرۆكەيان تۆپباران

دكرن (The Foreign Service of the United States of America, 22 March, 1945; Andrews, 1982, 18).

ل نيسانا سالا ١٩٤٦ئ، باليوڤزانها ئه مريكا ل بهغدا دبه لگه نامه يه كي دا بو ومارهتا دهرفهيا ئه مريكا دابوو دياركرن، كو هيڤين عيراقى بهرهف دههريڤن كوردى چووينه، دكو سنورى لهر هيڤشين كوردين عيراقى يڤن ل كوردستانا ئيرانى دڤين بو سهر عيراقى بگرن. ههروه سالڤور بارودوخين وى دههريڤن عيراقى و ئيرانى تيدا دبوڤين، ئهفسهري باليوڤزانها ئه مريكا ل تههران دابوو دياركرن، لديوڤ پيشهاتين نوييڤن ژ ئهگهري ليكتيگه هشتنا ئيكتهتيا سوقيهتي و ئيرانى لدههري هاتينه پيش كورد شهپزه بووينه و چوو ژ پاشهروڤا خو نزانن، ههروهسا حكوومهتا ئيرانى وهسا هزر دكهت بارودوخين سهريازى ل سهر كوردستانى نهگهلهك ههستياربوونو دشينب ههفكاريا عيراق، توركيا و سوريا كونترولل ل سهر دههري بگه، بهلى ههبوونا هيڤا مهلا مستهفا بازرائى ل دههري ئاريشهك مهزن و ههستيار بوو ژبو ئيرانى). (CIA, 4 April, 1946).

ل ١ تهباخا ١٩٤٦ئ، ههفركيا هوزان دناقهرا كورد و عهرهبان دا ل باكوڤرى شنگالى روويدا بوو، ژفهريڤا قى چهندي شههركى خويناو دناقهرا هوزا شههر و هوزا ميتاوى^(٦) و ئيزديان ل ناوچهداريڤن باكوڤرى چيائى شنگالى رويدا بوون، سهپراى هندي ل ئهيلولا ههمان سال شهري وان هاتبوو پارهستاندن، بهلى گهلهك ژعهرهبان چهك و فيشهك كوم دكرن و خو بو شهري نامادهكرنقه، رهين فان ئاريشههريڤن هوزان دزقيرن بو ساليڤن پشتى شهري ئيكتى يڤ جيهانى(١٩١٤-١٩١٨)، لدهمى ئهرد ب (شيخ عجىل ياور) شيخي هوزا شههرا يا كوچهر ل روظاقيائى چيائى شنگالى ژلايڤ (تحسين عهلى) يڤ حكوومهتا بهغدا قه هاتيه دان، عيجل وهك خودانى مولى، بهرپرس بوو ژ كومكرنا جوڤين باجان، رڤزهكا زورا گهنم، جهى.....هتد، د بهرامبهرا دا ناڤبرى خهلك دپاراست، ههروهسا ئهو دهستكهفتين ئامازه پيهاتينه دان، پيشكيشى ماقويلڤن گرنگ دكرن، عجىلى جوجاران ئاريشه دگهل ئاكنجيڤن دههريڤن، ئهويڤن خودانيڤن ئهريڤن بجوويك نهبوون، لى دههري زيانيڤن مهزن ب كوردين ئهفخ دههري كهفتن و پهنابهري دههريڤن دى بوون و مالىڤن وان هاتنه دزين و ويرانكرن (CIA, 31 October, 1946).

پشتى مرنا عجىلى، هوزا شههر، ب تايههتي سهركيشيا هوزى ئهوا كهفتى ژڤر كونتروللا كوڤرين شيخي قه، (سفوك) وهك بابى خو نهبوو، نافبرى كهسهكى زور شارهما بوو، خهلكى گونديڤن چيائى شنگالى رهتكر بوو باجان بدن، بهلى ههر تووشى ئاريشهيان دبوون، ب تايههتي ژلايڤ بنهمالا (صابوونجيڤن مووسل) قه، ئهويڤن بهرژومنديڤن تايههتي لئان گوندان، بهري ب شههرييان بهينه دان ههين، ئهفخ بنهمالى بهردموام دهست نهخوشى بو

خەلکى دەڤەرئ دروست دكرن، خۇ پىشتى ئەڤ دەڤەرە ژئ ھاتىە وەرگرتن ژئ، بەردەوامى دابوو كۆمكرن و دزىنا بەرھەمى وان، مائابانا سابوونچى زۆر مەزن و زەنگىن بوو، بازىرگانىن مەزن و سەركردين سىياسى دناڤ دا ھەبوون، بۇ ماومىەك دوير و درېژ ل مووسل دژيان، بەرى ھىنگى سابوونچيان گوندى چەكداركربوون و تۆڤى دووبەرەككى ل دەڤەرئ زىدەكر بوو، ژڤەرپژا ڤى چەندئ خەلکى ھۇزا مئىوت و جىش^(۷) رەتكر بوو بچن دژىر كونترۆلا ھۇزا شەمەر يا سفوكى ڤە(CIA,31 October , 1946).

سفوك يى شارمزابوو خۇ دگەل پىشھاتان دگونجاد و زەلامىن خو باش دنىاسىن، ناڤىرى ھزر نەكر بوو، كۆ بىتە ئىك ژ وان يىن بەشدارىي دىشەرئ داھاتى دا بكت، ھەرچەوايت، براىي وى (ئەحمەد عىيل)، سەرۆك ھۆزەككى خۆين گەرم بوو، سەرۆكاتيا گرۆپەككى چەكدارىن شەمەر ژىو دژاىەتېكرنا خەلکى گونداكر بوو ، مەرەما وى يا سەرەكى كۆمكرنا باج و كرئيان بوو، ژلاىي خۇ ڤە گوندى يىن رىكخستى و چەكدار بوون، دڤى دەمى دا وەسا ھاتبوو دياركرن ئىزىكى ۲۰۰ چەكدارىن شەمەر دھىرشا ئىكى دا بەشدار بوون، دوو بتنى ژئ نەھاتبوون دەركرن، پىشتى ھىنگى ھىزا سەرەكى يا شەمەر ھات بوو، ھەتا (شىخ دھام سەرۆك ھۆزى شەمەر ل سۆريا ۶۰۰ چەكدار ڤىكر بوون)، شەمەران بڤى ھىزا خۇ يا زۆر ڤە كونترۆل ل سەر ھەر دوو گوندىن مئىوت و جىش كرىوو ، ھەر وەسا دڤى شەرى دا پتر ژ ۳۰۰ زەلامان ژ دەست دابوون، دگەل ھندىدا چوو مرۆڤىن ساخ لىدەڤەرئ نەھىلان و ھەمى كوشت بوون، سەرچەمى گىشتى يى قۇربانىان ئىزىكى ۱۲۰۰ كەسان بوون(CIA,31 October , 1946).

ژئەنجامى ئەڤا لىسەرى ھاتىە نىشان دان، پۆلىسېن ھكومەتا بەغدا ماتېكرن دڤى چەندئ دكر بوو، ھەر وەسا سفوك و چەند ئەندامەككى دى يىن ھۇزا شەمەر گرتن و زىندانكربوو، دھەمان دەم دا، دەڤەر ئىخستبوو دژىر چاڤدېرىيا خۆڤە، دھەمان دەمدا، شەر بەرفرە ببوو و بنگەھەككى بچوويك يى پۆلىسان ل (عىن زالا) ھاتبوو ڤاكرن و ۹ پۆلىس ھاتبوو كوشتن، ھەمى چەك و فىشەككى بنگەھى ھاتبوو گرتن، ھەر وەسا ژ ئەنجامى ئەڤى شەرى پىشھاتىن دەڤەرئ كوردى ئەڤىن دەورووبەرئ مووسل زۆر ئالۆز و سەخت ببوو، ژبەرکۆ گەلەك پەناڤەر ھاتبوون دناڤ دا، خوارن كىم ببوو داھاتىن وان ھاتبوو سۆتن ژبەر شەر و پىكدانان (CIA,31 October , 1946).

ژلاىي يەككى دىڤە، بەلگەنامەيەك ئەمريكى ئامازە داىە ب دروستكرنا پارتىن سىياسى دناڤ كوردىن عىراقى دا و داىە دياركرن، ل ۱۶ تەباخا ۱۹۴۶ئ، كوردىن عىراقى پارتەك سىياسى بناڤى (پارتى دىموكراتى كورد- عىراقى) ب سەرۆكاتيا مەلا مستەفا بارزانى دروستكرىە و لىدۆر ئارمنجىن پارتى دىموكراتى كورد، بالىۆزخانەيا ئەمريكا

بەلگەنامەيەك بۆ و مزارەتا دەرڤەيا ئەمەريکا فېڤرۋارىيە ۱۹۴۶، تېڭا گەنگەتەين ئارمانجەين وئ ديار كەبوون، و ئارمانجا سەرەمەكەيا پارتى ديموكراتىكورد ژلايى سىياسىيە ئەڤە بوون، خەباتكەرن ژېڤ دورستكەرن دەرڤەتەك فېدەرائى ل عېراقى و دەرڤەتەك ديموكراسىيا فېدەرائى ل كوردستانى^(۸)، ھەرەسا ئەڤى پارتى چەندەين ئارمانجەين كۆمەلەيەتە، ئابۇرى و رەوشەنبەيرى ھەبوون (No.2 to Despatch No. 1434, 17 September, 1946).

ھەرچەوابەت، ل ۱۰ ئەيلۇلا ۱۹۴۶، ھۆكۆمەتە عېراقى سەرۆك ھۆزا شەمەر سەفۆكەئەي بەرى ھېنگ گەرتى ئازادكەبوو. ل دويڤ دەنگ و باس، دەستەلاتدەريا بەغدا، ددەتسىا دەست ب لىنا بەكەت ژېڤ كونترۆلكەرن ئارەشەيا بەرى نۆكە ئامازە پېتاتەيا دان، پەتر دگەل خۇدانەين مۆلكى ئەوئەين ل دويڤ ياساي سەرپېچىكەرى نەك گوندىيان ھارىكار بوو، ھەئى يە بېژەين گوندى زۆر ھاتەبوون ئېشانەين ژلايى ھۆكۆمەت، خۇدانەين ئەردى، پۆلىس و سەربازانقە، ھەميان داخووزا پارەيى و بەرەھەمان ئى كەبوون. ژېدەمان ھەسا خۇيا كەبوو، دوو تەشتان پەيوەندى بۆان پېزانەين ل سەرى ئامازە پېتاتەيا دان ھەبوون و سەرنجەراکەش بوون.

۱. بەدروستى ل سەردەمەي شېخ عەيلى، شەمەرەين سۆريى و عېراقى ھارىكارەيا ئىك و دوو نەدەر.

۲. ھەرەسا ھاتەبوو دياركەرنەمارەكا زۆر سەرۆك ھۆزەين كۆچەر و پەشتەقانىيەين وان خۆ ل باژىرەي ھەل ل سۆريى كۆمەر بوون و ژېدەين ھەوالگەرييا ئەمەريکا ديار كەبوودبەت ئەڤى كۆمەبوون پەيوەندى ب كارووبارىت شەمەرەنقە ھەبەت، ژبەر ھەڤرەكەين ھەرمەان زيانەين مەزن ب كوردا كەڤتەبوون (CIA, 31 October, 1946).

ژلايەكە دىقە، ھەوالگەرييا ئەمەريکا دايە دياركەرن، ل ۱۱ ئەيلۇلا ۱۹۴۶، گەشەكە ژلايى نۆينەرە ئەفسەرييەين باليۇخانەيا ئەمەريکا قە ل بەغدا بۆ گوندى بارزان وىلى ل دەرڤە بارزان ل كوردستانە عېراقى ھاتەبو ئەنجەم دان، تېڭا ھاتەيا دياركەرن ھۆكۆمەتە عېراقى پارەيى ب شۆمەيەك بەردەوام رەوانەيى دەرڤەي دەر ئارمانجا سەرەمەكەيا ھۆكۆمەتە عېراقى ژڤى چەندى ب دەنگ كەرن خەلەك و ھەرەسا دويەركەرن وانە ژ مەلا مستەفا بارزانى بوو، چو دەنگ و باسەين قەگەرينا مەلا مستەفا بارزانى خۆ ژ دەرڤە ئى نەبوو، بەلە دەنگ و باس بەلاقەبوون، كۆ ھۆكۆمەتە عېراقى داخووزا ژ شېخ ئەحمەدى برايە مەلا مستەفا بارزانى كەبوو بىزقەيت عېراقى، ھەوالگەرييا ئەمەريکا پېشەيازكەبوو، ئەگەر ئەڤە دروست بىت، بىق چەندى ديار دىت، كۆ ھۆكۆمەتە عېراقى

برپارا دایى، هۆزا بارزان ژ ئىك قەكەت و ژ سەركردى بهیز مەلا مستەفا بارزانى دویر
بکەت (CIA,31 October , 1946).

هەروەسا ژلاى رىك و ئابۆرىقە دەقەرین كوردی كەفتبەون دژیارەك سەخت و دژۆار
دا، حكومەتا عێراقى چوو هەلۆیست دەربارەى رەموشا كوردان نە وەرگرتبەون، سەپمەرای
هەندى حكومەتا عێراقى هەندەك برپار دەربارەى بەهائىن كەلو پەلێن بازاری بۆ باژیرین دى
یێن عێراقى دەركەبەون، بەلێ ئەقان برپاران چوو كارتێكەرن ل سەر رەموشا ئابۆرى یا
كوردان نەكەبەون، بەرۆقارێ رەموشا ئابۆرى یا كوردان ژۆر خرابەبوو. لەوێ دى بێن، ل ئەیلۆلا
١٩٤٦ئ، هەوالگێریا ئەمریکا دابوو دیارکەرن، رێكا بەغدا بۆ كەركوكى بچاقان باش
بوو، دگەل هەندیدا، ئەو دەقەرین رووبار لێ هەین، هاتن و چوون راستەوخۆ لێ بزمەحمەت
كەفتبەون، ب تاییەتی ل وەرزی زەستانى و چوو پێنگاڤ بۆ نۆژەنکەرن رێكان نەهاتبەون
هافیتن و ئەف دەقەرە ژلاى ئابۆرى قە ژۆر خرابەبوون، برسایەتی ب رێژمەیکا بەرچاڤ لێ
بەلاڤ ببوو، ل وەرزی زەستانى پتر ژیارا وان ب زەحمەت كەفتبەون، رەموشا ئابۆرى ل دەقەرین
كوردی ژۆر لاواز بوو و كورد بخۆ ژلاى ئابۆرى قە پەریشان بوون، بو نمونە ل ئەیلۆلا
١٩٤٦ئ، بەهائىن كێلۆیەكا چایى ل كەركوكى ب ١٣.٠٠ \$ (نێزىكى ٢٣ فەلسان) بوو،
هەروەسا بەهائىن شەكرى ب ٦.٠٠ \$ (١٣ فەلسان) بوو، چوو برپار بۆ هەقیقەن (حوزەیران، تیرمەه
و تەباخى) ژلاى حكومەتا عێراقى قە نەهاتبەون دان، بەلێ هەندەك برپار ل هەیفە
ئەیلۆلا ١٩٤٦، ل دۆر ئەف چەندا ل سەرى ئامازە پێهاتیه دان بۆ دەقەرین كوردی هاتبەون
دەركەرن، بەلێ چوو كارتێكەرن خۆ نەبوو، چونكى خەلكى پێگێرى ب برپارین
حكومەتا عێراقى نەدەكەرن (CIA,31 October , 1946).

ژلاى كێ دێقە كوردی باژیرى مەوسل دەست ب چالاكیێن نەتەومى كەبەون و
دقیان دەنگ و باسان ل دوور چالاكیێن سیاسى یێن مەلا مستەفا بارزانى ل كوردستانا
ئێرانى دناڤ خەلكى مەوسل دا بەلاڤ بكەن و هەزرا نەتەواپەتیا وان بەرەڤ پێشە ببن، بۆ
وێنە، كەسایەتێ دیارى قى باژیرى (عەبد ئاغا كەشمۆل)^(٩)، ئەوێ پەيوەندیێن باش دگەل
مەلا مستەفا بارزانى هەین، بۆ نۆینەرى بالیۆزخانەیا ئەمریکا دابوو خۆیا كەرن، وى لىوێف
هەزرىن مەلا مستەفا بارزانى هەندەك چالاكى ئەنجام دابوو وەك:

١. بۆ خەلكى دابوو دیارکەرن مەلا مستەفا بارزانى كارێن گەلەك باش ل باكوورى
ئێرانى ئەنجام دایە و ل وێرى یێ بوویى پاشا یان جەنێرال.
٢. عەبد ئاغا دابوو روونكەرن، دەستەلاتداریا بریتانیا ل عێراقى چوو پێنگاڤان بۆ
لاوازكەرن كۆمىۆنستان ل دەقەرین كوردی ناهاڤیژیت.

٣. بۆ خەلکى دابوو دیارکرن سەرکەفتیتىرین قۇناغا بانگەشێن ئیکەتیا سۆفییەتى دناڤ کوردا ب دەستفەئینانا پشتەقانىا مەلا مستەفا بارزانى و ئەنجام دانا بازىرگانى بوو، بقی چەندى ئاغا و سەرۆک هۆز و ئۆچاخىن کوردان دەستکەفتىن زۆر ژ بازىرگانیا چەک، کەل و پەل، خوارن، جل و بەرگ ل باکوړى ئیرانى بدەستفەئینا بوون.

٤. هەرەسا دابو دیارکرن سیاسەتمەدارى دیارى کورد (تەحسین ئەیوبى کەرکووکى) هاریکاریا ئیکەتیا سۆفییەتى ل عىراق، ئیران، تۆرکیا، سۆریا و لۆبنانى یا کرى چالاکیین دناڤ کوردان دا ئەنجام بدەمت.

ژلایەکی دیشە، کەسایەتیهکی دیارى کورد ل باژێرى هەولێرى بناقى (عەلى ئاغا کاکەخان) هزروبیریین خۆ ل دۆر پێشەتای کوردان ل عىراقى بقی رەنگى ل خوارى بۆ هەوالگىریا ئەمریکا دابوو دیارکرن.

١. ل وەختەک نێزىک و کورت دا دى دەرەتەک کوردی ب سەرۆکاتیا (مەلا مستەفا بارزانى) هیتە دروستکرن، پیدقییه ئەم کوردا ژبیر نەکەین، گرنگ نینە ل کیشە بین، پیدقییه ئەو کوردین ل سۆریا و لۆبنان دژین بەین فرە بن، رۆژەک دى هیت دى ئەو رزگار بن وپاشى بێگومان پیدقییه سەربۆران ژ خرابکاریین عەرەب و سەرکیشین وان و بریتانیا وەرگرن.

٢. پیدقییه عەرەب و بەریتانى ریکى بدەن کوردان خۆ ب جوانى و ریک و پیکى ریکبێخن و بەیز بکەن و ل بەهاریا بەیت دى پێشەتای گرنگ هینە پێش.

٣. کورد جارەکی ب دژى بریتانیا رابووینە و جارەکی ب دژى حکومەتا عىراقى رابووینە، پیدقییه قى جارى کورد بئى نەبن (زەلامى خودانى سمبیلان یى ل پشت کوردا)^(١٠).

٤. دى دەرەتە کوردی سنۆرى وى ژ باکو تا پێشابیری ل زاخو بەرفەرەهە بت، پاشى دبیزیت ئەمریکا وەرن پێش و پارین خۆ بینن لقیرى (کوردستانى) بکەن د وەبەرەینانى دا (CIA, 28 October, 1946).

ل 12 چریا دووی یا سالا ١٩٤٦، کوردین عىراقى ئەوین پەنابەرى رۆژناقایی کوردستانى بووین ب هاریکاریا هەندەک سیاسیی کورد ل سۆریا دگەل نۆینەرین هەوالگىریا ئەمریکا کونفرانسەک ل دیمەشقا پایتەختى سۆریی ئەنجام دابوو، دقى کونفرانسى دا، نۆینەری کوردان ل جزیری، (حسن حاجو ئاغا هەفریکى ١٩٢٦-١٩٦٣)، (عبدالکریم مەلا صدیق) ئەندامى پەرلەمانى سۆریی ژ دەقەرا (عەین دیومرى) و کورى

عبدالکریمی تیدا ئاماده بوون(CIA,12 December, 1946)، دكونفرانسى دا ئاماژه ب چەندىن خالان ھاتبوو دان و گرنگترين خالين ھاتينه بەھسکر، ئەقین ل خوارى بوون.

۱. ئەگەر ولایەتین ئیکگرتین ئەمریکا نەشیت چوو تستان بۆ کوردا بکەت و کورد بخۆ بخۆ ھیلان بئ پشەقەن، ھینگى دئ کورد نەچار بن بەرئخۆ بدن ئیکەتیا سۆقپىھەتە ژبۆ پشەقەنەقانى کرن و وەرگرتنا ھاریکارییان. چونكى پەيوەندىن مەلا مستەفا بارزانى دگەل ئیکەتیا سۆقپىھەتە دباشن دشىن ب ساناھى پشەقەنیا سۆقپىھەت بەدەستە بىن.

۲. ئەو کوردین ل کونفرانسى دا ئاماده بووین ئاماژه بەندى دا بوو، کۆ بریتانیا مەزن بەھاریکاریا ویلايەتین ئیکگرتین ئەمریکا پشەقەنیا دروستکرنا ھەرمەکا ئۆتۆنۆمى یا کوردی ل عێراقى ب سەرۆکاتیا مەلا مستەفا بارزانى بکەن و مۆلەتا وئ یا یاسایى ژ پاشایەتیا عێراقى بەیتە وەرگرتن، یان ھەرچوو نەبیت وەك دمولەتین دى یین پۆژھەلاتا ناھین و ئەفریقا دبن چوارچووقى ئمبەراتۆریەتا بریتانیا دا بیت(CIA,12 December , 1946)..

۳. کوردا ئاماژه بەندى دا بوو، گشتیار دەنگ و باسین پشەقەن سىاسى ژ وەلاتى ئیرانى، ھەرھەسا کوپین پۆژناما کوردستان یا بزمانى کوردی دمرکەفت و ب پیتین ھەرمەکا دھاتە چاپکر بۆ کوردان ل عێراقى و سۆریا دئین، ئەوان دابوو دیارکر سەرنقپسەرى ئەق پۆژنامى ناھى وى (ابراھیم نادى)^(۱) بوو، ناھىرى قۆتابى بوو ل زانکویا ئەمریکا ل بەیروتن و سەرۆکى پشکا پەرەمردى بوو ئەوا ژلايى قازى محەمەدى فە ل کوردستانى ھاتیە دروستکر.

۴. کوردان داخوازییا بکارئینانا زمانى و مافین خۆ یین رموشەنبرى و خواندن ل سۆری و عێراقى کر بوو، ئاماژه بەندى دابوو، راستیا کەتۆارى دا، لدویف پیزانینین گەھشتینە ھەوالگێرییا ئەمریکا ل تەھران، حکومەتا قازى محەمەدى ۷۲ قۆتابخانە ل کۆمارا کوردستان فەکر بوون. و کوردین عێراقى ب سەرۆکاتیا مەلا مستەفا بارزانى پۆلەکى گرنگ دکۆمارى دا ژلايى لەشکەرى و پەرەمردەکرئى فە دیتبوو.

۵. ئاماژه دان ب کۆمارا کوردستان ، حاجۆ ئاغاى دابوو دیارکر، سەرمەراى ھندى کۆمارا کوردستان ل ژیر چاقدییرییا ئیکەتیا سۆقپىھەتە دا بوو، چارەنقپسى وئ وەك وئ دمولەتە یە، ئەوا ل عێراقى ل ژیر چاقدییرییا بریتانیا فە (CIA,12 December , 1946).

فەکۆلەر وەسا دبیت، نۆینەرین کوردان وەسا ھزر کریوو ب دیارکرنا ئەقان خالان دئ سەرنجا ویلايەتین ئیکگرتین ئەمریکا راکیشن داکۆ ھاریکاریا کوردا بکەن،

هينگى دا دموڤلەتەن ھەريەمى ب تاييەتە تۆركيا، ئىران و عىراق ھەزىر كەن، ئەمىرىكا پىشتەقانىا دابەشبوونا ئەشان دموڤلەتان دكەت. ھەروەسا ئقى دەمى دا ئىران و تۆركيا ھەقەيمانىن بەيژ يىن ئەمىرىكا بوون و ئەمىرىكا نەدقىيا پەيوەندىيەن وى دگەل ئىران و تۆركيا تىكەچن. بشى چەندى مستەفا بارزانى دگەل ھەقەپەريەن خو نەچار بوو بەرەف وەلاتى ئىكەتيا سۆقىيەتىچوو. ھەرچەندە، لىدەمى گەھشتىنناف ئەردى ئىكەتيا سۆقىيەت دا، ھەكوومەت و دەرگەھىن لەشكەرى يىن سۆقىيەتى رەقتارىن نەگونجاي دگەل كرن. بەلى بىيورنا وەختى مەلا مستەفا بارزانى دگەل ھەقالىن وى ل دەقەرەن ب سەر ئىكەتيا سۆقىيەتقە ھاتنە بنەجھەكرن و دەرقت پىھاتە دان كار و چالاكىن سىياسى دناف ئەردى ئىكەتيا سۆقىيەت دا ئەنجام بدم (CIA,22 May , 1947)

**تەومرى ئىكە: چالاكى و پەيوەندىيەن كوردان بۆ دروستكرنا دموڤلەتەك كوردى ۱۹۴۷-
:۱۹۴۸**

ل دەستىپكا شۆباتا ۱۹۴۷ئ، نىزىكى ۴۰ ئەندامىن ھۆزا بارزانى يا كوردى ل عىراقى ئاوارمى دەقەر جەزىرە ل باكۆرى سۆريا بىوون، ئەف ئەندامىن بارزانىان لىدەف، (مەمەد بەگ كورى جەمىل پاشا)ى سەركردى ديارى كورد دىيان، ئەف ئەندامىن ھۆزا بارزانى بەردەوام سەردانا ھەر دوو سەركردىن ديارىن كورد يىن وى دەمى (حسن حاجۇئاغا ھەقركى، مەمەد عەلى ابراهيم پاشا)ى ل دەقەر جەزىرە دكرن، ھەروەسا ھەوالگىرىيا ئەمىرىكا دايە ئاشكەراكرن، نۆينەرەتيا ئىكەتيا سۆقىيەتى ل بەيرۆتق پارتىن مەزاختىن ئەوان بارزانىن ئاومراى سۆريا بووين ددان (CIA,22 May , 1947) .

ل نىسانا ۱۹۴۷ئ، دىلگەنامەيەك خۇدا لىزىر ناقى (ھەقكارىيا كورد-ئاشورىيان: و ھارىكارىيا ئىكەتيا سۆقىيەتى)، ھەوالگىرىيا ئەمىرىكا بۆ مزارەتا دەرقتا وەلاتى خۆ چەندىن خال لىدۆر ھارىكارىيا كورد و ئاشورىيان لىزىر فشار و پىشتەقانىا ئىكەتيا سۆقىيەتى بۆ دروستكرنا دموڤلەتەك كوردى-ئاشورى ل باكۆرى عىراقى دابوون دياركرن.

۱. ل چەند ھەيىن بۆرى كەسايەتىن ديارى ئاشورىيا (يووسف مالىك) راپۆرتەك ل سەر بەلاقووكىن كومەلا ئاشورىيان ل وىلايەتا شىگاگۆ بەلاقكر بوو، مالىكى تىدا داخووزا دروستكرنا دموڤلەتەك ئاشورى ل باكۆرى عىراقى كر بوو دا تىدا كورد و ئاشورى ھەقكارىيا ئىكە كەن و پىكشە تىدا زىن.

۲. ھەروەسا ھاتبوو خۆياكرن ل ۸ ئادارا ۱۹۴۷ئ، مالىكى ئەف ھەزەر گەھاند بوو سىياسەتمەدارى ديارى كورد كامىران عالى بەدرخان، ئەوى ئقى دەمى ل لىنانى دىيا، ھەر دوو كەسايەتيا پلانا مالىكى و پەيوەندىيەن وى دەمى يىن كورد- ئىرانى گەنگەشە

کر بوو، ل رۆژا پاشترشان هەر دوو کەسایەتیا لێدۆر قس چەندێ داخواز ژ نۆینەرێ ئیکەتیا سۆقییەتی کرو جارەکا دی ل ۱۰ ئادارا هەمان سال کومبوون قە.

۳. هەر وەسا ئاماژە بەندێ ھاتبوو دان، کۆ مایکی دابوو دیارکرن، ئیدی کوردا ھێشی و باومریی ب دەستقەئینانا پشەقانیی ژ ویلايەتێ ئیککگرتیئ ئەمریکا و بەریتانیا نەماوون، ژبەر ھندێ پیدقی بوو بەریخۆبە ئیکەتیا سۆقییەتی ژبو ھاریکاریکرن. لێدۆق ھزروبیریئ مایکی، پیدقی بوو ھەمی شیان بەینە مەزاحتن ژبو ھاریکاریکرن سەرکردێ کوردا، مەلا مستەفا بارزانی دا بزاقا وی یا نەتەویدی نەھیتە رووخاندن (CIA,2 April, 1947).

دەلگەنامەيەك خۆدا ياكۆ ميژوو يا وي دزقريت بۆ ۲۸ گولانا ۱۹۴۷ئ، لێدۆر (كوردێن بارزانی ل سۆريا و لبنانی) ھەوالگێریا ئەمریکا، ئاماژە بەندێ دایە ل ریکەفتی ۴ گولانا ۱۹۴۷، سێ کەسایەتێن بارزانی یێن ژ (مەلا سەعید، حسن ئەرید و خەلیل مەمۆ) پێک دھاتن ب ھەقائینیا سەرۆکی ئیکەتیا سەرەخۆیا کوردستانێ ل باکوێ سۆری (د.ئەحمەد نافز بەگ ۱۹۰۶-۱۹۶۶)^(۱۶) بەرەف بەیروتی چوو بوون، ل وێرێ بۆ ماوەی دوو دەمژمێران چاپیکەفتن دگەل نۆینەرێ ئیکەتیا سۆقییەتی دانیال سۆلدی ئەنجام دابوو، پشەتی دانووستاندنێ دگەل سۆلدی، ئەو بارزانی زقیرین دیمەشقی دا دانووستاندنێ دگەل سەرکردێن کورد ل سۆریا بکەن (CIA,22 May, 1947).

ژلایەکی دیقە، بەلگەنامەيێن ئەمریکی ئاماژە بەندێ دایە، ل حوزمیرانا سال ۱۹۴۷ئ، حکوومەتا ئیرانی ب پیدقی دیتبوو کوردێن عێراق ب سەرۆکاتیا مەلا مستەفا بارزانی ژئیرانی دمر بکەت، ژبەر ھندێ سەرکردێن لەشکەری یێن حکوومەتا ناھەندی یا ئیرانی ب فەر دیتبوو بەرێ ھێزێن خۆ ئەوێن ژ ۱۰ ھزار سەربازان پێک دھات و دگەل ھۆزێن ھەقەیمانیئ حکوومەتا ئیرانی یێن ھۆزێن کوردی ب چەکی گران قە بەرەف باشوێ رۆژناقیئ ئازەربێجان چوون، ئەف چەندە پامانا ھندێ ددەت ھێزێن ئیرانی بتنی نەدشیان کارتیکرن ل ھێزێن کوردێن عێراق بکەت (CIA, 4 June, 1947).

سەرپرای ھندێ بەلاقبوونا کۆمیۆنستان دناف دەقەرێن کوردی دا ب چاف دەقەرێن دی یێن عێراق پێشقەچوون بخۆقە نەدیتبوو، بەلێ ل قی دەمی دا بابەتی سەرەخۆیا کوردستانێ و بەلاقبوونا کۆمیۆنستان ل دەقەرێن کوردی ببوو مژارەک زۆر ھەستیار و نازک دبیاقێن ھەلەسەنگاندنا کاودانیئ کوردا ل رۆژھەلاتا ناغین و عێراق ب تاییەتی، لەورا ھەوالگێریا ئەمریکا زۆر گرنگی بقس پرسق دایە و ل ۱۶ ئادارا سال ۱۹۴۸ئ، ھەوالگێریا ئەمریکا داخوازکر بوو گرنگیەک تاییەت ب بابەتێن پاگەھاندنێ لێدۆر

سهرههخوڤا كوردستان بھيٽه دان، ب تاييه تي ٺهو بابھه ٽين گريڊايي بھي چھندي ٺھ ل عيراق، ئيران و ٺوبنائ دهاته به لاقركن، ههروهسا ههوالگيرييا ئه مريكا ئاشكهره كربوو، دئ (راديؤيا قاهيره) گرنگيه كا باش ب ئه قى جوڙى ڀاگه هاندن دت و ههوالگيرييا ئه مريكا داخوازكر بوو نؤينه ريئ ههوالگيرييا ئه مريكا دناڤ ئه ٺان دموله ٽين ئامازه پيها تيه دان ڀاپورتين تاييه ت لڊور فئ چھندي ئاماده بكن (CIA, 16 March 1948).

ڙلايه كئ ديقه، ل كانوونا ئيكي يا سالا ١٩٤٨ئ، دمزگه پين فهرمى يين عيراق ل باڙيريئ مووسل و بهغدا ب توند ب دڙى پيشقه چوونا بلهز يا كؤميؤنستان و پيشقه چوونا ڀرؤڀا گنديئ پشته قانيا ئيكيه تيا سؤقيه ت دناڤ كوردن عيراق و ئيران دا راوهستي بوون. حكوومه تا عيراق ئه ق چهنده ب ئاشكهرابي ب چهندين ريكان خوياكر بوو.

١. پلانين نهينى و نه ئاشكهره، ل دوماهيا چريا ئيكي و دهستيڀكا چريا دوئ، به لاقووكين ڀرؤڀا گندهيان دبه رزمه نديا ئيكيه تيا سؤقيه تي دا دناڤ كوردا دا دهاته هافيتن. عيراق باومري بهندي هه بوون ئيكيه تيا سؤقيه تي ل پشت قان جوڙه پلانان بوو.

٢. بنگه هئ ڀاديؤيا دهاته نياسين ب (ڀاديؤا كؤمه لا ديموكراسى يا كوردى) ل باڙيريئ نه خجوان ل نازمريڀجانا سؤقيه تي هاتبوو دانان و دهست ب بهرنامه ين خو ب زمانئ كوردى كر بوو.

٣. رؤژنامهيا رڙگارى، ياكؤ ل باڙيريئ بهغدا دهاته چاپكرن، ب زمانئ فهرمى يئ ڀارتيا ديموكراتا كورد هاتبوو سالؤخت دان، ئه ق رؤژنامهيه ب شيؤميه كئ نهينى دهاته چاپكرن و دابه شكرن، ئه ق رؤژنامئ سياسته تا خو يا تاييه ت ڙبو پيشقه برنا هزرا نه تهوايه تيا كوردى هه بوو، ههروهسا ڀمخنه يين توند لڊور گهندهلى و لاوازيئ ئارسته يي حكوومه تا عيراق دكرن، ههروهسا دابوو خوياكرن حكوومه تا ڀرئتانيا بهرپرسا سهره كى يه ڙ سهركو تكرنا كوردا ڙلايئ حكوومه تا عيراق ٺه، ئه ق رؤژنامئ داخواز ڙ كوردا دكر ئيكي بگرن و داخوازا مافين نه تهوه يئ كورد دكر (CIA, 10 December, 1948).

ڙلايه كئ ديقه، ل كانوونا ئيكي يا سالا ١٩٤٨ئ، بهرپرسين فهرمى يين باليؤزخانه يا عيراق ل ئيران دابوو روونكرن، په نابهرين گرنگين كورد ل ئيران، توركيا و عيراق، (حكوومه ته كا نه تهوه يي يا سهرههخوڤا كوردى) ل باڙيريئ نه خجوان ل ئيكيه تيا سؤقيه تي يا دامه زانديبوو، ههروهسا ئيكيه تيا سؤقيه تي هه مى هاريكارين

ژ ئەفان خالان دیار دبیت قۆنسۆلخانەیا ئەمریکا هزر دبه‌لافکرنا به‌لافووکیین کوردی ب دژی به‌رفره‌هه‌بوونا پێگه‌هێ ئیکه‌تییا سۆفیه‌تی دناف کوردا دا ل ئیران و عێراقی دکر، هه‌روه‌سا ئەمریکا هزر دکر، به‌یترتین و کاریگه‌رتین پێنگاڤ به‌یته‌ هافیتن دورستکرنا رادیۆ و به‌لافکرنا رۆژنامه‌یان بوو، ژبه‌رکۆ بشان هه‌ردوو ستراتیژیان دشیاب ساناهیتین رێک هه‌زا خۆ دناف خه‌لک دا به‌لاف بکه‌ن بیکۆ مه‌بله‌غه‌کی زۆری پاره‌یی به‌مه‌زیخت، ژبه‌رکۆ ئەمریکا ل تشته‌کی وه‌سا دگه‌ریا پێ کارتێکره‌ک به‌هه‌ز ل خه‌لکی بکه‌ت و داهاته‌کی کیم ئی بجیت.

ب ئالیکارییا ده‌زگه‌هێن راگه‌هاندنیی ئیرانی، ئەمریکا بزاف کر رۆژنامه و رادیوان ب زمانێ کوردی ل ده‌قه‌رێن کورد نشین به‌لاف بکه‌تنو پێگه‌هێن خو یین راگه‌هاندنی به‌ره‌ف ده‌قه‌رێن کور نشین ل کوردستانا عێراقی به‌ته‌ن. له‌و‌را ل ۱۰ نیسانا ۱۹۵۰ی، بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا ل به‌غدا راپۆرته‌ک ل دۆر "پێشکه‌فتنی ئۆی یین گه‌ردایی ب زمانێ کوردی شه‌"، بۆ وه‌زاره‌تا ده‌رقه‌یا ئەمریکا فرێکر بو، تیدا دیار کریبوو کو رودۆلف ئەغری (Rudolph Aggrey) سه‌ربازێ کاروبارێن گشتی یین ئەمریکا سه‌رمه‌دانا ته‌هرانی کریه و چاڤ ب هه‌بیب ئەمیری (Habib Ameri)، رێقه‌به‌رێ په‌یوه‌ندیی قونسۆلخانه‌یا ئەمریکا ل ته‌هریز که‌فتبوو. هه‌روه‌سا تیدا هاتیه‌ دیارکر کو ئەمیری رودۆلف د ئیلاکریبوو کو وی دگه‌ل سه‌رۆکی هۆزا شکاک (عمر خان شکاک) دانووستاند ل دۆر به‌لافووکی کوردی کریبوو و شکاک رازیبوونا خۆ ل سه‌ر به‌لافووکی کوردی دیارکر بوو. ژبه‌ره‌ندێ، بالیۆزخانه‌یا ئەمریکا ل ته‌هران کومبونه‌ک بۆ رودۆلفی دگه‌ل رێقه‌به‌رێ گشتی یێ راگه‌هاندنا ئیرانی، به‌هرام شاه‌رخ (Bahram Shahrokh)، رێکخه‌ستبوو. ل ده‌می کوومبوون هاتیه‌ ئەنجامدان شاه‌رخ برپاراهه‌کرنا پشکه‌ک زمانێ کوردی دناف رادیویا ته‌هران دا بوو. شاه‌رخ داخواز ژ رودۆلفی کر کو هه‌فتیانه‌ سه‌د کوپین به‌لافووکی کوردی بۆ به‌ینه‌ ره‌وانه‌کرنا دا ل سه‌ر کوردین ل عێراق و ئیرانی به‌لاف بکه‌ن (Department of State, 10 April, 1950).

بشی جه‌ندیلا نا ئەمریکا بجها‌ت و رابوو به‌لافووکی کوردی ل ئیرانی و مووسلی به‌لافکر و ئەف به‌لافووکه‌ برێکا ده‌زگه‌هێن هه‌والگه‌ی پێنبریتانی و ئیرانی دگه‌هه‌شتنه‌ ده‌قه‌رێن کوردنشین. ده‌ه‌مان پێنگاڤین خودا، ئەمریکا رابوو ب قه‌کرنا پشکا زمانێ کوردی دناف رادیویا ئیرانی دا. ئەف پشکه‌ رادبوو ب تۆمارکرنا دابوو نه‌ریتین کوردان، موزیک، ئامۆزگاریان، ده‌نگ و یاسان ب زاری "بابانی-سۆرانیی سلیمانی"، به‌لاف دکر. وه‌ک به‌لگه‌نامه‌ین هه‌والگه‌ی ئەمریکا دیار دکه‌ن ئارمانج ژفان بزاف و پێنگاڤین ئەمریکا ئەو بوو سنۆره‌کی بۆ به‌لاف بوونا هه‌زا کومیونس‌تی ل ده‌قه‌رێ دانیت و نه‌ه‌یلت پێگه‌هێ

ئىكەتيا سۆفەت ل دەقەرئ بەرفەرەهە بت. دىبەرامبەردا، حكوومەتا عىراقىتارادەك ب دژى فان پىنگاڭ و پروپاگاندەن ئەمەرىكانەبوو. سەپەراى ھندى حكوومەتا عىراقى وەسا ھزر دكر، ئەف بزاڤ و پىنگاڭن ئەمەرىكا دى بنە ئەگەرئ بەرەڤ پىشەبەرن ھزا نەتەوايەتيا كوردى و بىق چەندئ ئىدىدەمەزگەھىن حكوومەتن نەشەن كونترۆل سەر بكتە و ل پاشەپوژئ دى تۆشى ئارىشەن ھەستىار بىت. بەلئ چونكى لى دەمى عىراق مژوئىلى پىرسا كومىونىستان و ئارىشەن ئابوورى يەن عىراقى بوو، لەورا ھند گرنكى بىق چەندئ نەدابوو(Department of State,10 April , 1950).

ھەژى يە بىژىن، ھەلۆستى حكوومەتا عىراقى بەرامبەرى بەلاقووكىن كوردى يى ھەقالبىنى و گونجايى بوو، لى دەمى دا دەلىقە بۆ پىشەبەرى گشتى يى كارووبارىن پاگەھاندئ يى ئەمەرىكا ھاتە پىش و دانوستاندن دگەل پىشەبەرى گشتى يى بانگەشە و پاگەھاندئ يى حكوومەتا عىراقى، ھسەن رحال (Hussein Rahhal) ئەنجام دابوون، ناقبرى دابوو دياركرن، بەلاقووك ژ ھەمى لاياشە جەئ پازىبوونا حكوومەتا عىراقى بوون، دراستى دا ئەق كۆمبوونى پتر رىكخستى بۆ ھەقكارىكرنا بەرمەندىن وىلايەتەن ئىكگرتىن ئەمەرىكا و حكوومەتا عىراقى ئىنان پىش ، ل سەر داخووزىيا پىشەبەرى رادىوئا دەنگى بەغدا، (رشىد نەجىب)، كاسىتەك ژازاقى بابانى يى كوردى ل سەر تەندورستى و خواندئ دگەل بەرنامە مۆزىك و سترانىن كوردى، كۆ ھاتبوو ئامادەكرن ژلايى رادىوئا دەنگى بەغدا قە ب بەرپرسى بەلاقووكىن كوردى ل ئىرانىئەوئ دگەل شاندى ئەمەرىكى ھاتى ھاتە دان، ئەف كاسىتە دەھاتە بكارنىنان بەرى دەستپىكرنا فلمى چوونا دناڤ تۆمارا كوردستانى دا، ل ۷ نىسانا ۱۹۵۱ى، دەستەكا ئامىرى تۆمارا رادىوئا كوردى ل بەغدا بەرىخۇدابوو باكۆرى بۆ گەشتەكا دپىژ، دماوئ گەشتا خۆ دا، پىشەبەرى رادىوئا، راببوو ب رىكخستى و ئامادەكرنا مۆزىك زەنئى ناقدارىن كورد ل گوندان ژبو تۆماركرنا مۆزىكا رەسەنا كوردى ل سەر ئامىرى تۆماركرنى ، لى دەمى دزقرىن بەغدا قە، ئامىرىن تۆمارى دا ل سۆتدوئىن رادىوئا ھىنە ھەلگىر و رىكخستى داكۆ بىن بەشەك ژ ئەرشىفى مۆزىكا كوردى ل رادىوئا وىشتى ھىنگى دا بۆ كوردا ل دەقەرئىن باكۆرى عىراقى ھىنە بەلاقكرن قە(Department of State,10 April , 1950).ھەژى يە بىژىن لى دەمى دا ئەقان جۆرە چالاكىن تۆمارىن دەنگ و باسەن مۆزىك و سۆشتى كوردستانى دناڤ دەقەرئىن كوردى دەنگە دابوو، كىم مال ھەبوون رادىوئا تىدا نەھەين، خەلكى بەردەوام گوھى خۇدا ئەقان جۆرە تۆماران و جۆرەك خۆشى و ئارامىي ددا خەلكى (Department of State,10 April , 1950).

ل ٦ تەباخا ١٩٥١ئ، بالیۆزخانا ئەمریکا ل تەهران نامەیکە بۆ و مزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ھنارت و تیدا دیارکربوو: " ئەم یێن گەنگەشێ ل دۆر دەستپێکرنا رادیۆا دەنگێ ئەمریکا ب زمانێ کوردی دکەین، دبیت ئەقێ چەندێ بایەغا خۆ ھەبیت و بگەھیت ژمارەکا مەزن یان کێم یا خەلکێ ل دەڤەرێن دویر دەست و بەرھەنگارییا پاگەھاندنا دەزگەھێ نەپنی یێ ئیکەتیا سۆڤیەتی ب زمانێ کوردی بکەت" (CIA,5 August , 1951).

ھەزریێن دورستکرن و دەستپێکرنا دەنگێ ئەمریکا بزمانێ کوردی چەندین بووجوون دگەل خوو ئینان بوو. لەوێر دێلگەنامەیدا ھەندەک خالا ھاتبوو دیارکرن:

١. خۆ دویرکرن ژ ھێرشێن راستەوخۆب دژی سۆڤیەت. بەلێ ب شیوەیکە تۆندەرەخە ئارستە ی کومیۆنست بەپێنەکرن.

٢. خۆ دویرکرن ژ پشەتەقانیکرنا ھەزرا نەتەواپەتیا کوردی.

٣. پشەتەقانیکرنا حکوومەتێن ناڤەندی یێن ھەرێمی (ئێران، تۆرکیا و عێراق) د بانگەشەین وان دا یێن ب دژی کومیۆنستان دناڤ کوردان دا ھاتنە بەلاڤکرن (CIA,5 August , 1951)

تەوێرێ سیخ: ھەلۆیستە ھەرێمی ژ بەلاڤووک و راگەھاندنا بزمانێ کوردی ژلایع ئەمریکا ڤە ئادارا ١٩٥٠ - گولانا ١٩٥٢:

ئیکەمەین رەخە ب دژی بەلاڤووکێن کوردی ھاتیە ئارستەکرن، دزڤریت بۆ ١٤ ئادارا سالآ ١٩٥٠ئ، ل دەمێ نامەیکە بۆ رۆژنامەیا سۆریی العلم (Science)^(١٧) ھاتیە فرێکرن و ھەک راپۆرت دقێ رۆژنامێ دا ھاتبوو بەلاڤکرن و نقیسەری دابوو دیارکرن، ئەمریکا یا بزافێ دکەت: " پرۆژێ کوردستانا مەزن"، ل رۆژھەلاتا ناڤین ساخ کەت ڤە (Department of State, 10 April , 1950).

ھەرودەسا رۆژنامەیا سوری العلم دابوو دیارکرن: " نەتشتەکێ سەرنجراکێشە حکوومەتا ویلايەتێن ئیکگرتیێن ئەمریکا پشەتەقانی بەرژمەندیێن مللەتێ کورد بکەت، پشەتێ پشەتەقانی بەرژمەندیێن گرۆپەکێ تۆندەرە بئ وەلات و بئ خانێ کری و دۆلەتەک بۆ دناڤ دئ جیھانا عەرەبی دا دروستکری^(١٨)، داکو ئارمانجێن خۆ پێ بدەستڤە بێت و پێگەھێ ئیمپەرالیزمیا نۆی بەپێز بکەت. ھەرودەسا نەتشتەکێ جەھ سەرانجراکێشی یە حکوومەتا ویلايەتێن ئیکگرتیێن ئەمریکا ب کویری و ھویری ھەزری ل دۆر بەرژمەندیێن مللەتێ کورد بکەت، چونکێ سیاسەتا ئیمپەرالیزمیا ویلايەتێن ئیکگرتیێن ئەمریکا ب رژدی بەرێخۆدەت پێدڤیاتییا دروستکرن ئەقێ دۆلەتێ، ب تاییەتێ لجھێ وئ (کوردستانێ)

یخ ستراتیژی، پینگاڤین هاتینه هافیتن ژلایخ دبلوماتکاریین ئەمریکا هه، بۆ دانا زمانێ کوردی ل سەر بە لاقووکێن ئەمریکا و یین ریکخراوا نەتەویمیێن ئیکگرتی ئەقێ مەرەمێ ب ئاشکەرایێ دیار دکەن" (Department of State, 10 April, 1950).

دریژە پیدانا خۆ ل دۆر هەلۆیستێ حکومەتا سۆریا لدۆر بە لاقووکێن کوردی ب تاییبەتی دەنگێ ئەمریکا ب زمانێ کوردی (Voice of America in Kurdish –VOA-K) رۆژناما سوری العلم دایە دیارکرن: " ئەم ئەوێن کارتیکرنا هەستیارا ئەقێ سیاسەتی دزانین حەسدکەین بتنێ ئامارە بەندێ بەدەین، ئەف چەندە دێ مە خەمگین کەت، ئاریشە نینە کارقەدانا وێ چەوابیت، هەتا کۆ هەمی عێراقێ ژ ئیک قە کەن"، بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل بەغدا خۆیاکر بوو، لقیڕێ دیار دبیت چوو هۆکارێن مەترسیی و راستیێ ل پشت بە لاقووکێ ئەقێ راپۆرتێ د رۆژنامەیا سوری العلم دا نین، ئەف رۆژنامە یا هەندەک کەسایەتیانە دگەل سەرنقیسەرەکی یێ نەبتنی ناقدار ب درموان و دەلیشەیان، بەرۆقاژێ بەلکۆ پیچەکی یێ کورە ژێ یە و ئەف جیروکا دویر ژ راستیێ بخۆ قەهانندی یە و دکەتواری دا چوو بەلگەنامە لێر دەست نین راستیا ئەقێ چەندێ بۆ راپا گشتی یا عەرەبان بەهەلسەنگین (Department of State, 10 April, 1950).

هەرەسا پرسا گێردایێ ب بە لاقووکێن کوردی قە د وی دەمی دا ژ ژیدمەریکی دی هاتبوو، ل دەمی بالیۆزێ تۆرکیا، (حسین رەحیمی ئاپاک)^(۱۹) ل عێراقێ د رووینشتەکی دا بووچوونێن خوو بۆ بەرپرسی کاروبارێن گشتی یێ بالیۆزخانەیا ئەمریکا دمربارەیا بە لاقووکێن کوردی دابوو دیارکرن نقیسینگەها بەرژمەندیێن ئەمریکا بە لاقووکەکی ب زمانێ کوردی بە لاق دکەت و بۆ روونکر بوو: " مە تۆرکا بەری هینگێ (سال ۱۹۲۵- ۱۹۳۷) زمانێ خۆ یێ ب کوردا قە سۆتی و مە نەقیت ئەقێ چەندێ دووبار بکەین قە"، بەلێ بالیۆزێن ئەمریکا بۆ ئاپاکێ دابوو دیارکرن، ئەف بە لاقووکە بتنێ بۆ کوردێن عێراقێ یە، هەرەسا بۆ خۆیا کر بوو ئارمانجا وێ یا سەرەکی ئەو بوو، بزاقان بکەت ئەوێ جوداھییا دناق پێزانین و چالاکيێن هەیی دا ژبۆ بەرسنگرتنا پرۆیاگندیێن ئیکەتیا سۆفیەتی دناق کوردپریکەت، هەتا ئەف بزاقا بچووێک یا هاتیه هافیتن ژلایێ نقیسینگەها بەرژمەندیێن ئەمریکا قە، ئەف چەندە ل بەغدا تشتەکی زۆر گرنگ بوو، چونکی ئەف بە لاقووکە دگەشتن رێژەکا زۆرا کوردا ئەوێن چوو تشت دمربارەیی کوردا نەدزانین. ل سەر داخوازییا بالیۆزخانەیا تۆرکیا، بەردەوام کوپیەکا هەر بە لاقووکەکی بۆ دەهاتە فریکرن، هێقییا بالیۆزخانەیا ئەمریکا ئەو بوو ئەو ترسا ل دەق ناقبری هەیی نەهلیت ل دەمی جورێن بابەتێن دناق بە لاقووکێ دا هاتین بە لاقووکێ دینت، ب تاییبەتی دا هەقەیمانییا دناقبەرا تۆرکیا -ئەمریکا دا بۆ ب روونی هێتە ئاشکەراکرن و زانیت

ئەمەریکا چوو تەشتان ب دژی ئاسایش و بەرژمەندییێن تۆرکیا دناڤ کوردان دا ئەنجام نادات
(Department of State, 10 April , 1950).

ژلایێ خۆڤه، بالیۆزخانەیا بریتانیا ل بەغدا بۆ ماومیهکێ درێژ دویچوونا
بەلاڤکرنا بابەتان ب زمانێ کوردی دکرڤه، ههژی یه بیژین گۆڤارهک ب زمانێ کوردی
ژلایێ پشکا پیزانیان یا بالیۆزخانەیا بریتانیا لدمورووبەر و راستهوخۆ پشتی شەڕی دووی
یێ جیهانی (۱۹۳۹-۱۹۴۵) دهاته بەلاڤکرنا، ههروهسا بالیۆزخانەیا بریتانیا ژ نێزیکه
دانووستاندن دگهڵ بالیۆزخانەیا ئەمەریکا، ب تایبەتی دگهڵ نڤیسینگهها بەرژمەندییێن
ئەمەریکا دقێ بیاقی دا دکرنا، لدموماهیێ بریار هاتبوو دان، گۆڤارهکا ههقیانە یا
رموشەنبیری بزمانێ کوردی ل مووسل بهیته نڤیسین و بەلاڤکرنا. بریتانیا بزاف دکرنا و
داکوکیێ لهندی بکەت چوو نیشانیێ ههڤرکیێ د بهرهم ئینانا بابەتیێ زمانێ کوردی
دناڤهرا حکومەتیێ بریتانیا و ئەمەریکا دا پهیدانابن، بالیۆزخانەیا ئەمەریکا
دبەلگەنامەیهک خۆدا دابوو دیارکرنا ههڤر دهمێ بەلاقووکا بریتانیا هاته چاپکرنا، دئ
بزیترین وهخت کوپیهک ژ بۆ ومزارەتا دەرڤه یا ئەمەریکا هیته فریکرنا (Department of State, 10 April , 1950).
چونکی لقی دهمی ههماههنگیهک سهربازی و دبلۆماسی دناڤهرا
ههڤر دوو وهلاتان دا ههبوو.

پشتی بۆرینا ههشت ههقیان ل سهڤر بەلاڤکرنا بەلاقووکا کوردی شنی راستیا
دیار بوونا وئ دمرکهفت و وهسا دهاته شرۆڤهکرنا چاپکرنا وئ دهجێ خۆ دابوو، بهردموام
داخوازا وئ ژلایێ خۆینهران ڤه دهاته کرنا، ب تایبەتی ژلایێ وان ڤه ئەوین دخواست
بەلاقووکا بهردموام بگههیت دهستی وان، ههروهسا ههڤر دوو حکومەتیێ عێراق و ئیرانی
بریکا نڤیسین و نهرازیبوونا خۆ ل دۆر بەلاقووکی ژلایێ بهرهم ئینان، شرۆڤهکرنا، پێک
هات و بابەتیێ وئ ڤه دابوو دیارکرنا، ههروهسا بالیۆزخانەیا ئەمەریکا دابوو دیارکرنا، دشیان
دا گهلهک پێشکەفتن دبهلاقووکیدا هاتبان ئەنجام دان، ب تایبەتی ژلایێ لهشی و زمانی
ڤه، ههڤر دوو وەرگیڕین بەلاقووکا دروست دکرنا، دبیاڤی زمانێ ئنگلیزی گهلهک شارەزا
نەبوون، ژبهڤر هندێ پتریا بابەتیێ وان ژ بەلاقووکیێ زمانێ عەرەبی دهاتنه وەرگیڕان، لهوڤا
دئ بینین بابەتیێ وئ گریڤایێ ووردەکاری و بهرژمەندیان بوو (Department of State, 10 April , 1950).

ههڤرچهوابیت، بالیۆزخانێ دابوو دیارکرنا دئ ستافی بەلاقووکی ل سهڤر کاری خوو
بهردموام بیت، ههروهسا دئ بزاف بۆ ڤه‌دیتنا کەسه‌کێ شارەزا بۆ وەرگیڕانا زمانێ کورد
بهردموام بن، لهوڤا پێدڤیه ئه‌ڤ وەرگیڕین قی کاری ئەنجام ددمن ل سهڤر کاریێ خۆ
بهردموام بن. ومزارەتا دەرڤهیا ئەمەریکا ب هه‌می شیانێن خۆ پشته‌ڤانیا خۆ بۆ بالیۆزخانەیا

ئەمەریکا دەربارەى بەلاڤكرنا بەلاڤووكىن ب زمانى كوردى دابوو دياركرن و داخواز ژى كر بوو دگهل مەزاختىن هەين ل سەر كارى خۆ بەردەوام بن، دگهل هەندىدا و مزارەتا دەرڤه يا ئەمەریكا چوو بۆدجە بۆ بەلاڤووكى تەرخا نەكر بوو، بەلى پىشنىازا هەندى ھاتبوو كر دى و مزارەتا دەرڤه يا ئەمەریكا بەغدا ئاگەھدار كەت، دا ھارىكارىين دارايى يىن بۆ بەلاڤووكى تەخانكرين زىدە بكەت بۆ بەرڤرەھەكرن، شەرقەھەكرن و پىشەھەبنا پرۆگرامى زمانى كوردى يىن نڤىسىنگەھا بەرژمەوندىين ئەمەریكا ل بەغدا (Department of State, 10 April, 1950).

ھەژى يە بىژىن، دىبەلگەنامەيا خۆ دا، بالىۆزخانەيا ئەمەریكا دابوو دياركرن: " ئەم نۆكە مژوولى ئامادەكرنا بەلاڤووكا كوردى نە، ھەورەسا مە كاسىتەك كوردى ب زاراقى بابانى بۆ ژمارەكا فلم كارتوونىن ئەمەرىكى يىن لدۆر تەندروسىتەي دروستكرى يە "، ھەورەسا ل قى دەمى دا بالىۆزخانەيا ئەمەرىكا دابوو دياركرن، " ئەم نەھا مژوولى كۆمكرنا جۆرەك بچووك يى پەرتووكخانەك نە بۆ مۆزىكا كوردى (Department of State, 10 April, 1950). ھەورەسا بالىۆزخانەيا ئەمەرىكا ئامازە بەندى دابوو وى دڤىت پىكەت و دياربوونا بەلاڤووكا كوردى بەرڤ پىشە بىت، ژمارا كۆمكرن خۆ يىن مۆزىكى بەرڤرە بكەت، بۆ بكارنىنانا دەنگى ئەمەرىكا ئەگەر جارەك ب زمانى كوردى ھاتە بەلاڤكرن، دگهل پۆستەرمەك روون يى تەندروسىتەي ب كوردى ل بەغدا بەيتە چاپكرن، بۆ جىبەجىكرنا قى چەندى بالىۆزخانا ئەمەرىكا بۆ و مزارەتا دەرڤهيا ئەمەرىكا دياركر بوو، ئەم پىدڤى ب ٤٠.٠٠٠ ھزار دىنارىن عىراقى واتە نىزىكى ١١٢٠٠ دۆلاران يە دا ل ھەر سى پۆستەرىن رەنگا و رەنگ دگهل حەق دەستى شىوەكارى و ھەمى مەزاختىين كوپىكرن بۆ ٥٠٠ كوپىان مەزنىخىت (Department of State, 10 April, 1950).

لەمە رىژەكا بەرجاڤ يا سەركردين كورد ئاوارەى ئىكەتيا سۆڤىيەتى بووين و سىاسەتمەدارين كورد چالاكيت سىاسى ل ئۆبنان و سۆرى ب پىشەفانىا نۆينەراتيا ئىكەتيا سۆڤىيەتى ئەنجام ددان، ھىنگى جىھانا عەرەبى بەرڤ قۇناغەكا ھەستىار دچوو، ژبەرەكو ھزرىن ب دژى ئەمەرىكا دناڤ دا گەشەكر بوون، ب تايبەتى ل گولانا سالا ١٩٥٠ى، بزاقا دژى ئەمەرىكا ل جىھانا عەرەبى سەرھەلدا بوو، نۆينەراتيا ئەمەرىكا ل بەرۆت و دىمەشق ھاتە تەقاندن، داخويانين جودا يىن راپا گشتى ژلايى و مەزىرى ئابورى يى سۆرىا (مەرووف دوالىبى ١٩٤٩-١٩٥٠)^(٢٠) و سەرۆك و مەزىرى عىراقى (توفىق سويىدە شۆباتا ١٩٥٠-١٥ ئەيلۆ ١٩٥٠ى) ^(٢١) ھاتبوون راپاگەھاندن و ئىدانەيا ئەقى چەندى كر بوو (Department of State, 10 April, 1950).

ههروهسا هندەك بهرپرسيڻ عەرب و پۇژنامەفانين توندروين عەرب گۆتاريين ب دژى هەلۆيستى ئەمريکا بەرامبەرى پەرسا كوردى د پۇژنامەفان ناقدارين سۆرى، مسرى و عيراقى دا بەلاڤ دكرن و داکووکی ل دووبارە تۆندبوونا کەرب، کينا عەربان ب دژى ويلايهتین ئیکگرتيین ئەمريکا دکر،پتريا فان جۆره گۆتاران ژلايخ موسلمانين توندروور دهاتنه بەلاڤکرن و ژلايخ بهرپرسيڻ حکوومەت ييڻ لاوازقه ، ب تاييهتە ئەوين دقيان بهرئ خەلکى بدن هزرين خو ييڻ نهشارستانى پشتەفانى لى دهاته کرن ، ئەوان دقيا برپکا گۆتارين خو ييڻ تۆندوتير نهرازيبوونا خو بەرامبەرى ئەمريکا ل دۆر پيشقهبرنا پەرسا كوردا، پشت گوهاڤيتنا پەرسا فلستين يان ئەو پيشهاتين وى دەمى ييڻ ل پۇژههلاتا ناڤين رويدان ديار بکەن و ههروهسا وان دقيا ديار بکەن ئەف ئاريشه بۆ بهرژمەنديين عەربان بخۆ زۆر خرابن و ئەمريکا دقيا عەربان لاواز بکەت، ههڤهيمانيهک كوردى و ئسرائيلى ب دژى عەربان دروست بکەت(CIA,19 July , 1950).. ژلايهکى ديشه دبلۆماتکارين ئەمريکا بخۆ دترسيان سەرکردين كورد ئەوين ل قى دەمى ل سۆريا و لۆبانان دژيان بهينه پالدان پشکداريخ دقچ چەندى دا بکەن. ههروهسا باليۆزخانهيا ئەمريکا ل بهغدا هەمان بيروبوووجوون دەربارەى كوردين عيراقى هەبوو. لەوێ پتر گرنگى دا بەلاڤکرن بەلاڤووکان ب زمانى كوردى(CIA,19 July , 1950).

ژ قەريژا ئەفا ل سەرى ئامازە پيهايتە دان، لقى دەمى ومزارەتا دەرڤه يا ئەمريکا دابوو ديارکرن: " پيڤدقييه باشترين پيڤنگاڤين مە ئەو بيت سەنتەري بهيزبوون و ژناقبرنا هزرا دژى-ئەمريکان كونترۆل بکەين" ههروهسا دابوو پيشنيازکرن پيڤدقييه بەرنامە سەرەکی یخ دبلۆماتکارين ئەمريکا بۆ کومکرنا پيژانينا ل سەر ئەفان خالين سەرەکی ڤاوەستن:.

١. پيڤدقييه راستقهکرن و پيڤرابوونين توند، راستەوخۆ و بلەز بۆ داهينەريڻ فان جۆره گۆتاران وەك پۇژنامەيڻ سۆريا بهينه ئەنجام دان، ژبو ئەنجام دان و بەرسنگرتنا فان جۆره گۆتاران نقيسينگهها بهرژمەنديين ئەمريکا ل عيراقى سالانه پيڤدقى ٢٠ مليۆن دۆلاران بوو. ههروهسا ئامازە بهندى دايە پيڤدقييه ئەف پيڤرابوونين دژى فان جۆره گۆتاران ئارمانجکرى بن و بهينه فریکرن داکۆ نقيسەري خەلەتيکرين پالدم بۆ هەلسەنگاندنا هزرين خو ههروهسا هەڤکاريا هەڤيچ بکەت لدۆر راستقهکرن خەلەتين تيگههين وى چاپکرين و بەلاڤکرين.

٢. ئەگەرئاريشه پهيداوون، پيڤدقييه ئەمريکا بەردەوام د هەمى هەلکەفتان دا داکۆکي ل سەر سياسەتا خو يا نوى بکەت و بى لايهتيا خو دههڤرکيا كورد و عەربان دا شروڤه بکەت، ههروهسا پيڤدقييه ويلايهتين ئیکگرتين ئەمريکا بەردەوام ئامازي

بهنهئ بدمت پرپسا كوردی و فلسینیان نه‌رێگره به‌رامبه‌ری نیازپاكیا به‌رژموندییان ژبۆ دروستكرنا په‌یوه‌ندیئ به‌یز ییئ دبلۆماسی دگهل جیهانا عهرمبی و هه‌فكاریکرن دگهل هئقییئ وئ ییئ پێشقه‌برن و پێشكه‌فتن دا (CIA, 19 July 1950).

۳. پیدقییه ویلایه‌تین ئیکگرتین ئەمریکا به‌رئ هزرا عهرمبی بدهتن ئاریشه‌یئ وان ییئ ناخۆیی و به‌ینه پالان کۆ هیزا خۆ د بیاقیئ پێشقه‌برنا کومه‌لایه‌تی و ئابوری دا بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ ل وه‌لاتین خۆ ته‌رخان بکه‌ن.

۴. ل دووماهیئ ومزاره‌تا ده‌رقه‌یا ئەمریکا دابوو دیارکرن، پیدقییه ویلایه‌تین ئیکگرتین ئەمریکا بۆ وه‌لاتین عهرمبی دیار بکه‌ت هیزا خۆ هه‌می ب دژایه‌تیکرنا ویلایه‌تین ئیکگرتین ئەمریکا و ئیسرائیلی گرێدایه و چوو گرنگی ب پرۆسێسا ئاریشه‌یئ خو ییئ ناخۆیی نه‌دایه، ئەف چه‌نده بوویه ئەگه‌رئ هه‌ستیارکنا بارودۆخان، کۆ بتنی دۆژمنین عهرمان مضایی ژئ ومردگرن (CIA, 19 July 1950). بۆ نمونه، پشت گۆهاقتینا کوردا ل عێراق مه‌زنتین ئاریشه بۆ وئ په‌یدا بوویه و پیدقییه ل ریکین چاره‌سه‌رییان بۆ قی پرسج بگه‌ره‌یت دا کۆ ئارامیئ دناخۆ دا په‌یدا بکه‌ت و مافیئ کورد لدویف ده‌ستۆری و سۆزین پی هاتیه دان پی هینه دان.

د به‌لگه‌نامه‌یه‌ک ئەمریکی دا یا دزفريتنبۆ ۲۴ چریا ئیکیا سال ۱۹۵۱ ئ دا هاتیه دیارکرن "ویلایه‌تین ئیکگرتین ئەمریکا و ئیکه‌تیا سۆقیه‌تی چالاکیی ناخۆییئ راگه‌هاندن دناف کوردین عێراق زۆر به‌یز ئیخه‌ستی بوون و ئەف چه‌نده دئ ل پاشه‌پۆژی مه‌ترسیئ ئیخته سه‌ر ئاسایش و به‌رژموندیی ئەمریکا ل پۆژه‌لاتا ناھین" (CIA, 5 August 1951).

بابه‌تی قه‌کرنا له‌قه‌کی ده‌نگ ئەمریکا ب زمانێ کوردی بۆ به‌لافرکنا ده‌نگ و باسین گرێدای کاودان و پێشهاختین کوردان ل پۆژه‌لاتا ناھین، ببوو جه‌ئ دانوستاندن دناقه‌را دبلۆماتکار و بنگه‌هین دبلۆماسی و هه‌والگیریا ئەمریکا ل ده‌قه‌رئ، ژبه‌ر هندئ پێقه‌به‌رییا کارووبارین پۆژه‌لاتا نێزیک یا ومزاره‌تا ده‌رقه یا ویلایه‌تین ئیکگرتین ئەمریکا ئاماژه به‌نه‌ئ دابوو، مه‌به‌ستا سه‌ره‌کی یا ئەمریکا ژ قه‌کرنا ده‌نگ ئەمریکا ب زمانێ کوردی هه‌فرکیکرنا ئیکه‌تیا سۆقیه‌ت، به‌رفه‌ره‌بوونا پێگه‌هئ وئ و شکاندنا باومریا کوردا ب ئیکه‌تیا سۆقیه‌تی بوو، ژبه‌رکۆ ل قی ده‌می ئیکه‌تیا سۆقیه‌تی به‌رنامه‌ین رادیۆ ل ئێریقان و به‌لافرووکی ب زمانێ کوردی وه‌ک (رێیا راست) به‌لاف دکر. ئەف پێنگاقتین سۆقیه‌تی مه‌ترسی دناف دبلۆماتکارین ئەمریکا دا په‌یدا کربوو،

دبلۆماتیکارین ئەمریکا گەشتیبوون ھندى دا سۆفییەت ل پاشەرۆژى کورد بۆ بەرژمەندییەن خۆ بکار ئىنت. لەوێ ئەمریکا ب رزى و ھویری دویچوونا ئەفی بابەتی دکر.

ھەرەسا ژلاى خۆھەقەھەیمانی ئەمریکا ل پۆزھەلاتا ناھین ل دۆر پینگافین ئەمریکا بۆ قەکرنا دەنگى کوردی شەپرزە ببوون، ژبەرھندى ل ٤ ئەیلۆلا ١٩٥١ئ، حکوومەتا ئەنقەرە راپۆرتەك ل دۆر بەلاڤکرنا دەنگى ئەمریکا ب زمانى کوردی بۆ بالیۆخانەیا ئەمریکا ھنارتبوو، ئەوئ ژى بۆ وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا رەوانە کریوو و تیدا چەندی خاڵ دیارکر بوون، گرنگترین خاڵین ئەق راپۆرتى ئەقین ل خوارى بوون:

١. ئیدی پەرسا کوردی ل تۆرکیا نەمایە و کورد ب شیوەیەکی گشتی ب یەکسانی دگەل ھەقەلاتیەن دی یین تۆرکیا دژین،

٢. ھەمی بزافین دەینە ئەنجام دان ژبو دروستکرنا "پەرسا کوردی"، فشارا ھێزین دەرەکی (ئیکەتیا سۆفییەتی) یە،

٣. پڕۆپاگەندیەن ئیکەتیا سۆفییەتی دناڤ کوردا دا ب شیوەیەکی ب ئیش ھاتینە نیاسین و پیدقیین ھەفرکیکر و راولەستاندن ل دەڤ تۆرکیا دگرنگن،

٤. تۆرکیا گۆمان نەبوو پڕۆپاگەندی ئەمریکا دئ نە ئارامی دناڤ تۆرکیا دا پەیدا کەن، ھەرچەھوات، پڕۆپاگەندی بقی جۆری دئ کارتیکرین خراب بڕکا پابوونا ھەستان دناڤ کوردا پەیدا کەن و ئەو تشتین دئ ھین رویدان یین ئەمریکا ھزر ژى نەکرین.

٥. ھەرەسا دشیان دا نینە ھزرۆبیرین وەزارەتا دەرڤەیا ئەمریکا ل دۆر ھەستیاریا ب مفاى و بۆراندنا دەمی بھان جۆرە بەلاڤکرنا قە بەیتە زانین.

٦. ژبەرکو ئیران و عێراق ب دژى بەلاڤکرنا بەلاڤووکین کوردی نەبوو، ژبەر ھندى پێشنیاز ژلاى تۆرکیا قە ھاتبوو کەن، بەلاڤووکین دەنگى ئەمریکا ب زمانى کوردی و ئەگەر پیدقی بوو بەھاریکاریا ئەمریکا ب دەزگەھین راکەھاندن یین گریدایى ب ئیرانى و عێراق قە بەینە گریدان و بەلاڤکرنا (Department of State, 4-5 September, 1951).

ل قى دەمی دا بالیۆخانەیا ئەمریکا گرنگی ب ھزرۆبیرین شارەزای دەنگى ئەمریکا ئارشىبالد رۆزفیلت (Archibald Roosevelt)^(٢٢) دا و ھندەك گرنگیەن دی یین ئەق پەرسى ھەبوون، لەوێ بوو جوونین ناڤبرى وەرگرتبوون و ئارشىبالدى ھەڤ بووچوون بۆ

دگهل هزريپن باليوزخانهيا ئەمريکا ل ئەنقەرە و دابوو ديارکرن هندى تۆرکیا ب دژی قی چەندئ راوەستیت، پیدقییه هەندەک پینگاڤین دی بهینە هاڤیتن و بریکا ڤاگهاندنا عیراقی و هەتا ئەگەر دشیان دابیت بریکا ڤاگهاندنا ئیرانی ئەف چەندە بهیتە ئەنجام دان(Department of State, 4-5 September, 1951). لدویف هزروبیرین قەکۆلەری ژبەرکو ریژەکا زۆرا کوردا ل تۆرکیا هەبوو، تۆرکیا دترسیا بەلاقبونا دەنگ ئەمريکا ب زمانی کوردی ڤالدمران و هزرا نەتەوايەتی لدەف کوردا زیدەکەت، ژفەرپژا قی چەندئ دئ ب دژی تۆرکیا ڤاوەستن.

لدۆر داخوازییا دویر و دریژ یا بەلاقکرن دەنگ ئەمريکا ب زمانی کوردی، ل ۱۴ ئەیلۆلا ۱۹۵۱ئ، جیگرئ هاریکاری و مزارەتا دەرڤەیا ویلیەتین ئیکگرتیتن ئەمريکا بۆ کارووبارین ڤۆژەلاتا ناڤین و باشۆری ئاسیا (Burton Y Berry, بۆرتۆن.ی. بەری) تلیگرافەک بۆ (Jones, G. Lewis, Jr.- جیر جۆنس. جی. لۆیس) ڤێشەبەری نڤیسینگەها کارووبارین ڤۆژەلاتا نیتیک یا مزارەتا دەرڤەیا ویلیەتین ئیکگرتیتن ئەمريکا فریکر بوو، تیدا ديارکرن بوو، دڤیت ل بيرا هەووبیت: "نۆکە مە گەلەک هەلسەنگاندن ديارەری هزروبیرین جو دا لدۆر پۆستین گریدای ئەف پرسی ئەنجامداینە، ب شیوەیهکی گشتی وەسا هاتیه هزکرن، دبیت بەرژمەندی دڤی بەرنامەیی دا هەبن، ئەگەر ب شیوەیهکی هووشیار بهیتە دارشتن و سەرمەدەری دگهل بهیتە کرن"، دگهل هندی دا دبیت ئەنقەرە ب تۆندی دژی قی چەندئ راوەستیت، هەرچەوابت، دویچوونین دویر و دریژ ژلای بەرپرسی ئەمريکا قە ل سەر قی بابەتی هاتبوون کرن و ژ هەمی لایەناڤە باشی و خرابیین وی هاتبوو خواندن، لدوماهین گەهشتبوون هندی تۆرکیا ب تۆندی دژی بەلاقکرن دەنگ ئەمريکا ب زمانی کوردی راوەستیت، بەئ دئ عیراق و ئیران ل دۆر قی چەندئ بئ دەنگ مین (Department of State, 14 September, 1951).

ژلایەکی دیشە، د تلیگرافی ل سەری ئاماژە پێهاتیە دان هاتیه ديارکرن، کۆ براستی گومان د هندی دا نەبوو دا پینگاڤ و دانوستاندن دگهل حکومەتین بیانی لدۆر قی چەندئ هیئەکرن، چونکی باليوزخانهيا ئەمريکا ئەف پرسی گهاندبوو و مزارەتا دەرڤەیا تۆرکیا، لقی دەمی و مزارەتا دەرڤەیا تۆرکیا ب روونی و ئاشکەرای ديار کربوو، دئ ب هەمی ڤیکان دژی بەرنامەیهکی بقی جۆری راوەستیت، دەستپێشخەرییا تۆرکیا د هەر وەختەکی دا بەرامبەری قی پینگاڤی راوەستاندا پەيوەندیان بۆ دگهل ویلیەتین ئیکگرتیتن ئەمريکا، تۆرکیا ب شیوەیهکی زۆر هەستیار و ترسناک بەرپێخۆدا ئەف پرسی، ژبەرەندی ژی بریکا حکومەتا تۆرکیا باليوزخانهيا تۆرکیا پەيوەندی ب ڤێشەبەرییا کارووبارین ڤۆژەلاتا نیتیک یا مزارەتا دەرڤەیا ئەمريکا کربوو، نەرازیبوونا خۆ

لدۆر قىچ چەندى دياركر بوو هەروەسا دابوو روونكرن دى دانووستاندن دى بياقى دا دگەل
وەلاتين دى ژى ھىتە كرن (Department of State, 14 September, 1951).

لدوماھىي بەرىي د تليگرافى خۆ دا دابوويا دياركرن، كۆ رىقەبەريا كارووبارىن
رۆژھەلاتا نىزيك يا ومزارەتا دەرڤەيا ئەمريكا دىت بەدەت دياركرن دەستويىر بەدەت بۆ
بەلاقىرنا دەنگى ئەمريكا ب زمانى كوردى، دگەل ھەندىدا پيشنياز كىروو، دشان داىە
دانووستاندن دگەل حكوومەتەن عىراق و ئيرانى بەيەنە كرن، داکۆ ڤاگەھاندنا وان
بگەھىت دەڤەرەين كوردى دناڤ وەلاتين وان دا (Department of State, 14 September, 1951).

ل گولانا سالا ۱۹۵۲ى، نقيسينگەھا بەرژمەندىين ئەمريكا ل باليوخانەيا
ئەمريكا ل بەغدا پەرۆژەك بناقى (پەرۆژى پىزانينان بۆ عىراقى) بۆ ومزارەتا دەرڤە يا ئەمريكا
فرىكر بوو و تىدا دياركر بوو، دماوى چوار ھەيڤين (كانوونا دووى، شوبات، ئادار و نيسانا)
بۆرى دا، باليوخانەيا ئەمريكا ب كويرى و ھويرى دويشچوونا پيشھاتين بەيەن و بنەمايەين
بەرژمەندىين ئەمريكا ل عىراقى كرى يە، ئەقى چەندى دگەل خواندنا گرۆپين تۆشى
شەران بووين دەستپىكر بوو، و بۆ ومزارەتا دەرڤەيا ئەمريكا ب بەلگەنامەيا ژمارە (۹۷) يا
دزقريت بۆ ۸ نيسانا ۱۹۵۲ى فرىكر بوو، ھەروەسا راپۆرتەك ل دۆر پىداچوونا راپۆرتين ل سەر
وەلاتى عىراقى ھاتين ئەنجام دان و ب بەلگەنامەيا ژمارە (۹۷)، ل رىكەفتى ۱۲ نيسانا
۱۹۵۲ى، بۆ ومزارەتا دەرڤەيا ئەمريكا فرىكرن. ئامادەكرنا ئەقى خواندن گىرنگى ب
ھەلسەنگاندنا چەندىن قۇناغين بەرنامى ھاريكارييا ئەمريكا ب عىراقى دابوو، دەھمان
دەم دا گىرنگىترين ئاستەنگىن دكەفتە رىك ئارمانجىن ستراتيجى يين ئەمريكا ل
عىراقى ھاتبوون دياركرن، لدوماھىي دوو خال بقى رەنگى ل خۆرائى تىدا ھاتبوون
دياركرن.

۱. ژبو خزمەتاكرنا بەرژمەندىين گشتى يين ويلايەتەين ئىكگىرتيپ ئەمريكا و
بەردەوامى دان بقان جۆرە بەرژمەنديان ئەقەين بەرى ھىنگى برىكا گەشتيار و خواندن
گەھشتين ويلايەتەين ئىكگىرتيپ ئەمريكا

۲. ژبو گوھورىنا ھەلۆيستى دەستكەفت و بەرژمەنديين گشتى بەرامبەرى ل عىراقى، يين
كو چوو ھوشبارى و پىزانين لدۆر ھەبوونا ئىمپىريالىزمى و ئىكەتيا سۆڤىيەتى ل
عىراقى نەھەين، ئەق چەندە ب شىوہەكى گشتى بەرۆڤاژى پىقەرە ھەلسەنگاندنا
پىزانينان لدۆرئاسايشا دگەل وەلاتين رۆژئافايى يە (Department of State, 16 May, 1952).

ئەف پرۆژى دەست نیشانكەرى يى ئەمىرىكا ژ چەندىن لايانەفە پىك دەيت و ب تايبەتى گىرنكى دابوو ھەوئىن بەلاڧكرىن بىرپىكا رادىو، رۆژنامەيا، بەلاڧكۆكىن ھەزىن كاركرىن و ھەرتنا نامەيان ب شىۋەيەكى راستەوخۆ. ھەروەسا ل دۆر شىۋازى بەلاڧكرىن رۆژنامە و بەلاڧووكان، بالىۋىزانەيا ئەمىرىكا دابوو دياركرىن، پىدقىيە خالىن پىشنىيازى پىش چاف بەيئە وەرگرتن و پىدقىيە چاڧىرىيا رەنگى سۆر يى چاڧى ب ھوشيارى بەيئە كرىن، داکۆ نەھيئە گەورىن بۆ رەنگى پىقازى و نەروون بىت، پىدقىيە رەنگى سۆرەكى روون بىت داکۆ ب كىمى كارتىيىكرىن لى بەيئە كرىن، ئەف چەندە دى زۆر يا باش بىت ئەگەر كۆالتىا ئەفقى بەلاڧووكى لىدەمى دكەڧىت خراب نەبىت و ەك خۆ بىمىت دا بەيئە خواندىن، ھەرچەوابىت، يا گىرنىگ تىشتەك بىتە قۇربان تاكۆ تىشتەك بىدەستقە بەيئە، بالىۋىزانى دقيا چەندايەتيا خواندىن ژ دەست بىدەت داکۆ كۆالتىا چاڧىكرىن خراب نەبىت، واتە دقيا دويىچوونى وان بەلاڧووكا بىكەت ئەوئىن بىرپىكا فرۆكى دەھاتنە بەلاڧكرىن كا لىدەمى دكەڧىت جەيئىن پىس كۆالتىا وئ ەك خۆ دىمىت يان دەيت گەورىن ..(Department of State, 16 May , 1952).

ھەروەسا لىدۆر مەزىناتىا بەلاڧووكان ب زىمانى كوردى، ەھەبى و ئىگىلىزى، نڧىسىنگەھا بەرژومەندىيىن ئەمىرىكا دابوو دياركرىن، پىدقىيە مەزىناتىا بەلاڧووكان وەسا بىت ەك نمونىن وان بەلاڧووكان بىت يىن بۆ وىزارەتا دەرڧە دگەل بەلگەنامەيان ھاتىن فرپىكرىن، ھەروەسا پەيڧىن بىنى يىن بەلاڧووكان ھاتىبون گەورىن بۆ "پارتىستىنا ئاسايشى ژ بەرەڧانىا ھەمىيە"، پىرىا وان نمونەيان ژ وان پەيڧىن ل سەر وئىنەيىن بەلاڧووكان ھاتىن نىشان دان ديار بوون. ھەروەسا بالىۋىزانەيا ئەمىرىكا داکوكى ل ھەندى كىر بوو، وئىنەيىن دومامىيىن يىن بەلاڧووكان ب رپىكا ئەلكرۇنى بۆ بەيئە رەوانەكرىن بەرى بەيئە چاڧىكرىن.

ھەروەسا دەربارەى چەندايەتىيىن، بالىۋىزانى دابوو دياركرىن، كۆ ۱۰ ھزار بەلاڧووك بەيئە كوپىكرىن، بقى رەنگى ل خوارى دياركرىن.:

۱. ۵۰۰۰ ھزار ب زىمانى ەھەبى

۲. ۲۰۰۰ ھزار ب زىمانى كوردى

۳. ۱۰۰۰ ب زىمانى ئىگىلىزى

ھەروەسا كوپىكرىن ۲۰۰۰ لاپەرىن بىتنى دگەل رەنگى پىقازى يى ڧەكرى دا ھەمى دەڧەرىيىن ددەستى كۆمىۋىستان دا بخۆڧە بگىرن، دگەل قى پىشنىيازى، بۆ پىرۇپاگىندەيان بەيئە تەرخانكرىن، ئەف رەنگە بۆ بەلاڧكرىن پىشنىيازى بۆ دىناڧ قۇتابىيىن قۇتابخانە و كولىزان دا (Department of State, 16 May , 1952). بقى چەندى ديار دىت

ئارمانجا ويلايەتتىن ئىكگىرتىپ ئەمىرىكا رېگىرتا بەرفرەببوننا پېگەھى كۆمىۋىست و ئىكەتتيا سۆفپىيەتى بوو ل عىراقى، لەورا دھىيا بېچكا بەلاقووكان دناڧ كورد و عەرەب پېرۇپاگندەيان ب دژى ئايدۆلۇژىيا ئىكەتتيا سۆفپىيەتى بەلاق بکەت.

پېرۇپاگندىن ئەمىرىكا ل عىراقى كىم نەتەو بەخۇڧە دگىرتن، بۆ نەوونە، گىرنگى ب تۆركان ل ئىرانى ھاتە دان و ل عىراقى وەك بەرى نۆكە ئامازە پېھاتىە دان بەلاقووكەك ب زمانى كوردى ژلايى نڧىسىنگەھا بەرژەوەندىپ ئەمىرىكا دھاتە وەشاندىن، حكومەتا ويلايەتتىن ئىكگىرتىپ ئەمىرىكا دترسىا كۆمىۋىست كوردستانا عىراقى لاواز و ژ ئىكشە كەن، ژبەر وان كاودانىن ھەستىار يىپ ل كوردستانا عىراقى پەيدابووين، ژبەر ھندى گىرنگىيەكا پتر ب كوردا ژلايى ويلايەتتىن ئىكگىرتىپ ئەمىرىكا ڧە ھاتە دان و ھندەك جاران پشەفانىا بزاڧا وان يا نەتەوۋى ل عىراقى دكر داکۆ پتر خۆ نىزىكى ويلايەتتىن ئىكگىرتىپ ئەمىرىكا بکەن نەك ئىكەتتيا سۆفپىيەتى(Al-Rawi,2015 , 218).

تەمورى چوارى: ھەلسەنگاندن و دويچوونا دبلۇماتكارىن ئەمىرىكا لدۆر پىرسا كوردى ل عىراقى گولانا ۱۹۵۰- تەباخا ۱۹۵۳

سەمەراي ئەڧە ل سەرى ئامازە پېھاتىە دان، ل ناڧەراستا گولانا سالا ۱۹۵۰ئى، دبلۇماتكار و ھەوالگىرىيا ئەمىرىكا بەردەوام دويچوونا چالاكى و لقىنپ سەركردايەتيا كوردى، ب تاييەتى مەلا مستەفا بارزانى ل ئىكەتتيا سۆفپىيەتى و پۇژەلاتا ناڧىن، ب تاييەتى ل سۆرىا، لۇبنانق و عىراقى دكر، چونكى لقى دەمى دا بەردەوام سىخوړپ ئەمىرىكا راپۆرت بۆ بالىۇزخانەيپ ئەمىرىكا لدۆر پەيوەندىپ سەركردايەتيا كوردى دگەل ئىكەتتيا سۆفپىيەتى و چالاكىپ ئىكەتتيا سۆفپىيەتى دناڧ كوردا دا ڧرېدكرن. لەورا دى بىنن، پشەتى دويچوونەكا دىر و دپژ ھەوالگىرىيا ئەمىرىكا نامەيەك بۆ وەزارەتا دمرڧەيا ئەمىرىكا ڧرىكرى يە و تېدا دايە دياركرن، كۆ ل ۲۴ گولانا ۱۹۵۰ئى، مەلا مستەفا بارزانى دگەل ھندەك ژ ھەڧاڧىن خۆ كۆمبەوونەك دگەل ھندەك سەركردەپ كورد (ناڧىن وان نەھاتىنە دياركرن) ، لڧەك (كۆ ناڧىن وئ نە ھاتىە دياركرن) ل نىزىكى سنۆرى ئىرانى و تۆركيا كومبىوون، ئارمانج ژ ڧى كومبەوونى گەنگەشەكرنا ئاسانكارىيان ژبۆ دروستكرنا ئىكگىرتنەك دناڧبەرا كوردپ ئىران، تۆركيا، سۆرىا و عىراقى بوو، ژبۆ دروستكرنا حكومەتەك سەرىەرخۆ ياكۆ دا بىتە جەى رازىبوونا ويلايەتتىن ئىكگىرتىپ ئەمىرىكا^(۳۳)، ھەروەس ل ۲۵ گولانا ۱۹۵۰ئى،سى نۆپنەرپ مەلا مستەفا بارزانى (ناڧىن وان نەھاتىە دياركرن)، ب ئەركەك ژ باژپر باكۆ ل ئىكەتتيا سۆفپىيەتى دمرکەفت بوون و ئارمانجا وان يا سەركى گەنگەشەكرنا پېرۇپاگندىن نەتەوۋى يىپ كوردى بوو، ھەژى يە بېژپن ھەر ئىك ژ ڧان ئەنداما بەرڧ ئەوان وەلاتپن ئامازە پېھاتىە دان چوو بوون. لدويڧ

پێزانین هه‌والگێریا ئه‌میریکا ، ئقی دهمی مه‌لا مسته‌فا بارزانی سه‌رکردی بزافا نه‌ته‌وايه‌تی
یا کوردین عێراق ل باکو بوو(CIA,11 July , 1950).

ل حوزمه‌یرانا سالآ ١٩٥٠ئ، شانده‌کی کوردین عێراق به‌ره‌ف به‌یروتا پایته‌ختی
لبنان چوو بوون، ب تایبه‌تی ل ٦ حوزمه‌یرانا هه‌مان سال، هنده‌ک ئه‌ندامین پارتی دیموکراتی
کورد، کو ژ (عزالدين عه‌باس، عه‌لی حاجی سعید، یوسف حاجی سعید و عبدالحمید
حمید) ژ که‌رکووکی به‌ره‌ف به‌یروتن چوون بوون و ل ئوتیلا (بسفۆر) راوه‌ستیا بوون،
هه‌روه‌سا ل ٦ حوزمه‌یرانا ١٩٥٠ئ، کورده‌کی ده‌قهر جەزیره ل سوڕین بناقی (خۆرشید رەموو)
سه‌رده‌انا شاندی پارتین ئه‌قی ل سه‌ری ئاماژه‌ پیه‌اتیه‌ دان ل ئوتیلا بسفۆر کر بوو، ل
ئێقارییا هه‌مان رۆژ هه‌ر پینج که‌سایه‌تیان سه‌رده‌انا بالیۆزخانه‌یا ئیکه‌تییا سۆقیه‌تی ل
به‌یروتن کر بوو. هه‌ژی یه‌ بیژین، رهموو بو بالیۆزخانه‌یا ئیکه‌تییا سۆقیه‌تی ل به‌یروتن کار
دکر(CIA,19 July , 1950).

دناقه‌را ٢٢ حوزمه‌یرانا ١٩٥٠ئ تا ٥ تیرمه‌ها ١٩٥٠ئ، نۆینه‌رین مه‌لا مسته‌فا بارزانی
ژ ئیکه‌تییا سۆقیه‌تی بو عێراق سه‌رده‌انا باکوژی رۆژئاقای ئیرانی دکر، ئیک ژ قان
که‌سایه‌تیان شیخ ئه‌حمه‌د بارزانی براین مه‌لا مسته‌فا بارزانی بوو، هه‌روه‌سا ئیک ژ نه‌رکین
نۆینه‌رین ناخبری ریکخستنا ریکان بوو ژبو پیه‌امین مه‌لا مسته‌فا بارزانی ژ ئیکه‌تییا
سۆقیه‌تی بو عێراق بریک ئیرانی.

دناقه‌را ٥ تا ٧ تیرمه‌ها سالآ ١٩٥٠ئ، نۆینه‌رین کوردین عێراق، ئیران، تۆرکیا و
فه‌رنسا کونفرانسه‌ک بناقی (کونفرانسی کوردا ل پاريس) گریدابوو، دقی کونفرانسی
دا هنده‌ک برپاریقی رهنگی لخوازی هاتبوون دا:.

١. ریکخراوا ئیکگرتیا کوردی و سه‌ریه‌خۆ به‌یته‌ دروستکرن.

٢. چاپکرن چوار په‌رتووکان لدۆر پرۆپاگاندین کوردا بزمانین ئنگلیزی، فه‌رنسی و
کوردی ئێر چاقدیرییا راسته‌وخۆ یا (کامیران به‌درخانی) ل سه‌ر قان بابه‌تین
لخوازی دیارکری:.

أ. پرسا کوردستان

ب. میژوویا پرسا کوردی ل عێراق،

ج. میژوویا پرسا کوردی ل ئیران و تۆرکیا

ح. کومکوژیا کوردا ل تۆرکیا و عێراق دناقه‌را په‌یماننا لۆزان و شه‌ری دووی یی جیهانی

دا(CIA,21 September , 1950).

لەدوماھیا ھەفتی ٣ ١٩٥٠، سەرۆکی ئۆیجاخا سەرھاد یا ھۆزا ھەری، ھەتتا ئاغا ھاتبوو ئۆرمی ١ ئێران، دچوارچۆق سەرھادا وی دا وەسا ھاتبوو دیارکر نافرێ گوتبوو گەلەکوردان پشەقانی پەیا ما مەلا مستەفا بارزانی بکەن، دگەل ھندیدا بەلگەنامەین ئاشکەرا لێدۆر پۆزا قی پەیا مە دیار نین، (CIA, 21 September 1950).

دماوھە دناقبەرا ٢٢ حوزەیران تا ٣ تیرمەھا ١٩٥٠، حکوومەتا عێراقی ھێزین خۆ ل سەر سنۆری دناقبەرا عێراق و ئێران دا بنەجھکر، ب تاییەتی ل باشۆری پۆزناقیی ئۆرمی، داکو ریکی لێر ھاتن و چوونا نۆینەرین مەلا مستەفا بارزانی بگری و سنۆرین خۆ بپاریزیت. ھەرەسا ژلای خۆق، حکوومەتا ئێران ھێزین خوو دگەل ٨٠٠ چەکدارین نەریکخستی ل دموورویەری ئۆرمی بنەجھکر. مەبەستا ئێران ژ قی چەندی چاقدیری کرنا بزاقین لەشکەری عێراق و ھێزین کوردی بوو (CIA, 11 July, 1950).

ل دەستیپکا ئەیلۆ ١٩٥٠، لێدۆر چالاکیین سیاسی یین کوردا ل پۆزھەلاتا ناھین و دیار بوونا مەلا مستەفا بارزانی ل دەقەری ژبو ریکسختن و خۆ ئامادەکرێ بۆ چالاکیین سیاسی و لەشکەری، دزگەھێ پیزانیین ھەوالگیڕیا ئەمریکا روونکر بوو ب ئاشکەرای ریکەفتن دناقبەرا نەتەوہەرەری کورد و ئیکەتیا سۆقیەتی ھەبوون نۆینەرین وانل دەقەریین دئ ل پاشەپۆزی ب دمولەتا کوردی قە ھینە گریدان یین ھەین، ھەوالگیڕیا ئەمریکا پشبینی کر بوو دئ بۆ ئیکەمین جار ئیکەتیا سۆقیەتی ھێزین خۆ بریکا کوردا و ب سەرۆکاتیا مەلا مستەفا بارزانی رەوانە پۆزھەلاتا ناھین کەت. ھەرەسا ئەق بەلگەنامەیا ھەوالگیڕیا ئەمریکی دایە خۆیا کر، کورد دا پیدقیین لەشکەری و چەکەکی زۆر بریکە نھینی بدەستقە دین، کورد ب باشی ھاتینە ریکسختن و باوریەک مۆکم ب سەرکردین خوو ھەبوو، نۆینەرێ ھەوالگیڕیا ئەمریکا دابوو دیارکر، سەرۆکی پارتا کۆمیونستی یا سۆری (خالی بەگداش ١٩١٢-١٩٩٥) بۆ ژیدەرەکی سەرەخۆ دابوو دیارکر، دپشھاتین رویدانا شەری ل پۆزھەلاتا ناھین دا، دئ ئیکەمین بزاق ب دژی بریتانیا و ئەمریکا ل دەقەرا جەزیری ل سۆری و کوردستانا عێراق ب سەرۆکاتیا مەلا مستەفا بارزانی دەستیپکەت، لێدۆق پشبینیا پاریزی فلسنتی (محمد نمر ئەودا)، "ئەگەر کوردا دەست ب لقیین خۆ کر، ھینگ دا ھەرەب ژ دەست ب لقیین خۆ کەن" (CIA, 1 September, 1950).

ژلایەکی دیشە ژیدەرەکی باورپیکری ب ھەوالگیڕیا ئەمریکا ھاگەھاندبوو، ھۆزین کوردی ب پشەقانی مەلا مستەفا بارزانی ل دەقەرا جەزیری ل کوردستانا سۆری خۆ ھەرەشکری یە بۆ دەستیپکرنا شۆرەشەکی ب دژی ھێزین سۆری (CIA, 1 September, 1950).

(1950. لدویف هزروبرین فەكۆله‌ری بتنێ ئەفە بانگەشە بوون ئەمریکا ئەنجام ددان، بتنێ ئەمریکا دقا بپێكا ئەفە چەندێ بهێتە دناف دەقەرێ دا جەین پینخۆ خۆش كەت و ل پاشەپۆژێ هەقەیمانی ستراتیژی ب دژی بەرفەرەهەبوونا پێگەهێ ئێكەتیا سۆفیه‌تی ل دەقەرێ دروست كەت.

ل ٥ ئەیلۆلا ١٩٥٠ئ، هەوالگێریا ئەمریکا د بەلگەنامەیه‌ك خۆدا ئاماژە به‌ندێ دایە " چالاكیێ ئێكەتیا سۆفیه‌تی دناف كوردا دا زێدەبووینە"، هەروەسا روونكری یە بزافا نەتەوایه‌تیا كوردی ژلای ئێكەتیا سۆفیه‌تی فە دهێتە پشته‌فانكرن و بەرفەرەكرن، هەوالگێریا ئەمریکا دایە خۆیاكرن لدویف هەندەك ژێدەرێن نەینێ یێن نەپشت راستكری ئۆپەرێن ئێكەتیا سۆفیه‌تی هەولێن بهێز ددەن كوردان پالەن ژبۆ دروستكرنا دەولەتەك سەریەخۆ،هەروەسا هەوالگێریا ئەمریکا ئاماژەبه‌ندێ دایە، سەركردێ پەنا به‌ئێ كوردێن عێراق، مەلا مستەفا بارزانی بەره‌ف مۆسكۆ چوو بوو ژبۆ ئامۆزگارییان و پاشی بەره‌ف به‌یرووت چوو بوو^(٢٤) داكۆ په‌یوه‌ندی ب هەندەكێن بەرپرێن لەشكەری یێن سۆری یێن كوردی بكەت. هەروەسا د هەمان بەلگەنامایە ئەمریکا دا هاتیه‌ كوردێن دیمەشق وەك خۆبەخش خۆ ئامادەكری یە داكۆ مەلمەلێ كوردێن عێراق فە شەری بۆ سەریەخۆیا كوردستانێ بكەن،هەروەسا لقێ دەمی دا كوردێن كۆمپۆنست بەردەوام چەك ژ عێراقی دكری(CIA, 5September , 1950).

سەپرای هەندەك ئاشكراكرنا راستیا ئەفان پاپۆرتان ژۆر ب زەحمەت و سەختە بهێتە ئاشكراكرن،بەلق یا ئاشكەرایە رادیۆیا دیموكراتا ئازەربەيجانی ئەوا ب شیوه‌یه‌ك نەینێ ل ئێكەتیا سۆفیه‌تی دهاتە پەخشكرن، "داخووا بەرنامەكێ لەشكەری یێ كوردا" دكر، هەروەسا ئەفە رادیۆی بەلافكر بوو هیژێن پارتیزانی هاتینه‌ دروستكرن و وەك "هیژا شۆرەشا نەتەوایه‌تی یا كوردی" د ئامادەباشی دنان، بەلق ئەف چەندە ژلای ئێرانێ فە نەهاتبوو پشت راستكرن، بەردەوام هەزا ئێكگرتن و سەریەخۆیا كوردستانێ دهاتە بەلافكرن و هەر ل ئەیلۆلا ساڵا ١٩٥٠ئ ئەندامێن پارتیا دیموكراتا كورد-عێراقی هاتبوو ئاگەه‌داركرن بەره‌ف قیا بۆ دەسپێكرنا هەوێن بهێز ب دژی هیژێن ئیمپریالیزی و عێراقی بكەن، چونكی ئەوان هەز دكر هیژێن ئیمپریالیزی واتە بریتانیا و ئەمریکا یێن ل پشت سیاسەتا عێراقی ژبۆ بن پێكرنا مافێن نەتەوه‌یی یێن مللەتی كورد (CIA, 5September , 1950).

وەك پارچەك ژ سیاسەتا خۆیا گشتی ژبۆ زێدەركرنا تێكدانا رۆژەلاتا ناھین، ئێكەتیا سۆفیه‌تی بۆ ماوه‌یه‌كێ درێژ پشته‌فانیا بزافا نەتەوایه‌تیا كوردی كریوو، ژبۆ فە مەبەستێ ب شیوه‌یه‌كێ بەفره‌ پڕوپاگەندە بكاردنێان، بەلق دیار نینه‌ تا ج رادە

بهێزبون، ههروهسا هیزین کوردی ژلای ئیکهتیا سۆقیهتیه ل نهخجوان، ل نێزیک سنۆری ئیران و تۆرکیا دهاته مهشقرن، ههروهسا هیزین کوردی بهردموام سهردانا هۆزین کوردی ل ئیران، عێراق، تۆرکیا و سۆریا بئ ههبوونا ئاستهنگان دکر، ههبوونا مهلا مستهفا بارزانی دگهل ٥٠٠ تا ٧٠٠ بارزانی کورد بهردموام راپۆرت ل دۆر دهاتنه بهلاقکر. ناقبری ب هاریکاریا ئیکهتیا سۆقیهتیه پلانهک ل دۆر دورستکرنا هیزهکن ل ئیران یان عێراق دارشتبوو، سهپرهای هندئ دبیت ئالۆزی و نهرازیبونین نهیاسایی ل کوردستانئ زیدهبین، بهلق تا رادهکن زۆر نهیا گونجایه کورد چهکی ب شیویهکی بهرفره ب دژی هیزین عێراق، ئیران و تۆرکیا بئ بهشاریا راستهوخو یا ئیکهتیا سۆقیهتیه پراکن، ئەف پێشبینی یه ژێ جهئ گومانئ بوو، ژبهړکو ئیکهتیا سۆقیهتیه نهدهیا قئ جاری خو تیکهلی ئەفئ چهندئ بکهت، ههوالگێریا ئەمریکا ئاماژه بهندئ دابوو، ئەگهر هاتوو سههرهلانا کوردی نهیا سههرکهفتی بیت ژێ و نههاته پشتهفانکرن ژلای ئیکهتیا سۆقیهتیه قه، دئ ب شیویهکی تۆند کارتیکرنا ل پۆژهلاتا ناھین کهتن، ههروهسا دئ کارتیکرنهک زۆر خراب ل سههر پێشھاتین ئیرانئ و ئابۆری عێراقئ کهت (CIA, 5September, 1950).

ل دوماهیئ ههوالگێریا ئەمریکا ئاماژه بهندئ دایه، کو زیدهبوونا پرۆپاگاندین کوردی ل وی دهمی دا ژلای ئیکهتیا سۆقیهتیه قه، ئەوین هاتینه وهرگرتن ژلای ئەمریکا قه نیشانین پێشنیازین خزمهتا چاھدیریین ئەمریکایه پتر ژ راستیا بهرگین بانگهشهیان پێقه دیار بوون (CIA, 5September, 1950). پهيامنیر و سیخۆرین ههوالگێریا ئەمریکا دابوو خویاکرن دناقهرا ٥ و ٦ ئەیلۆلا ١٩٥٠ئ، مهلا مستهفا بارزانی دگهل پینچ زهلامین ب چهک ژ ئیکهتیا سۆقیهتیه گههشتبوو زههاو (Zineh) ل باژیرکئ (مههرگهقهه) ل ئیرانئ، ل دۆیئ پینزانیین سیخۆرین ههوالگێریا ئەمریکا، مهلا مستهفا بارزانی دگهل (سیدخان بهگ) سهروکئ ئویجاخا (مهندن) ژ هۆزا ههرکی و (فهتاح ئاغا) سهروکئ ئویجاخا (سههاد) ژ هۆزا ههرکی کومببوو^(٢٥)، ههژی یهیزین بابتهق دانووستاندنئ بو سیخۆرین ههوالگێریا ئەمریکا نههاتبوو روونکر، بهلق بهلگهنامهین ههوالگێریا ئەمریکا و هسا دایه خویا کرن، کو مه لا مستهفا بارزانی دقیا ئیکگرتنهک نهتهوهیی و چهپههرهکی نۆی یئ شۆرهشی دروست بکهت قه، ههرچهوابت پشتی کونفرانس بدوماهی هاتی مهلا مستهفا بارزانی دگهل زهلامین خو زهفری بوو ئیکهتیا سۆقیهتیه قه (CIA, 14September, 1950).

ل ئادارا سالآ ١٩٥١ئ، بالیۆزخانهیا ئەمریکا ل بهغدا دهست ب پرۆپاگاندیان ب پۆستهه و فلم کارتوونان دناق کورد و عهرهبان دا ب دژی کۆمیونسیت و ئیکهتیا

سۆڤىيەتى كىربو. لەوێ دى بىن، لىدۆر هەوێن خۆ يێن پێزانينى ب دۆى كۆمىۆنىستان چوار كۆپىيێن پۆستەرىن ژلايى سەنتەرى پێزانينى وىلايەتييێن ئىكگرتييێن ئەمريكا ل بەغدا هاتبوون ئامادەكرن بۆ وەزارەتا دەرڤە يا ئەمريكا فرێكر بوون، تىدا دابوو دياركرن: "مە ئەڤ پۆستەرە يێن ل سەر جاما بەرامبەرى نقيسەينگەهێ بكارئىنان، هەرەسا مە بزاقين كرين هەلسەنگاندنا وئ چەندى بکەين، كا دى شين چەند د هەوێن ب دۆى كۆمىۆنىستان و پرۆپاگەندى دۆى ئىكەتيا سۆڤىيەتى بەردەوام بىن و شين سەرکەفتنى بەدەستە ئىن"، ژبەر هەندى ئەڤ نيشان دانە گەلەك بوويە جەه دلخوشىيێ ژلايى خەلكى قە، بتنى دوو رۆژنامەيا راپۆرتيێن رەخنەگرتنى بەدۆى ئەڤان پۆستەران نيشان دابوون نقيسابوون، د ڤان هەر دوو دۆسەيان دا، پرسيار دەهاتە كرن: "بۆچى پيڤدقيە وىلايەتييێن ئىكگرتييێن ئەمريكا پێزانينان دەريارەيى كۆمىۆنىستان بەدەت مە؟"، ژبەرکو ئەم بخۆ شەيتانييێن وئ (وىلايەتييێن ئىكگرتييێن ئەمريكا) دزانين، مە نەڤيت گوه ل ئەمريكا بىين دەريارەيى شەيتانييێن ئەم بخۆ دزانين، چونكى وئ بەرى هينگى غيانەت يا ل فلسطين كرى بەرى ل مە بکەت" (Department of State, 10 March, 1951).

ل حوزەيرانا سالا ١٩٥١ئ، هەوالگيريا ئەمريكا دىلگەنامەيەك خۆدا لژير ناڤى (چالاکييێن زەلامىن بارزانى ل ئىكەتيا سۆڤىيەتى) دابوو دياركرن، چوو بەلگەنامەيێن ئاشكەرا لىبەر دەست نينكوردىن گريڤاى هيزيێن مەلا مستەفا بارزانى ل سەر سنۆرى رەخى ئىكەتيا سۆڤىيەتى نە، هەرەسا دايە دياركرن ل هەر دوو هەيڤيێن (نيسان و گولانى) زەلامىن بارزانى يێن ل ئىكەتيا سۆڤىيەتى دزيان سەرمەدانا هۆزا (جەلالى) ل كوردستانا ئيرانى كىر بوو و دابۆ خۆياكرن مەلا مستەفا بارزانى ب مەرمەلا ب دەستەئىنانا پشەتەڤانيا سۆڤىيەتى بۆ پرسا كوردى بەرەڤ مۆسكو چوو بوو (CIA, 8 June, 1951).

لشى ماوهى دا رېژەكا ديارا بارزانييێن ل سۆڤىيەت دزيان، ماوه بۆ ماوهيى ب نۆيەنراتيا سۆڤىيەت سەرمەدانا هۆزيێن كوردى ل ئيرانى دكرن و دابۆ دياركرن ل نيسان و گولانا بۆرى گروپەك پەنا بەرێن بارزانى ل گوندەك نيزىك (باكۆ) يى نەنيزىكى سنۆرى ئىكەتيا سۆڤىيەتى و ئيرانى ئاكنجيبوون، هەوالگيريا ئەمريكا وەسا بۆ دچوونىكەتيا سۆڤىيەتى ل پشت ئەڤى پلان بوو، دقيا دەرگەهێ دانوستاندن دناڤەرا كوردىن عىراق و كوردىن رۆژەلاتى بىمىنت قەكرى، داکۆ بشين ب شىومەك ساناهى پەيوەنديان دگەل ئىك گريڤەن و بشى چەندى دا دەرگەه بۆ ئىكەتيا سۆڤىيەتى پتر قەبن بكوبرى بەيەتە دناڤ كوردا دا (CIA, 8 June, 1951).

ل تيرمەها ١٩٥١ئ، ترسەك زىدەك ل دەڤ هەوالگيريا ئەمريكا پەيدا ببوو، ژبەرکو لشى دەمى دا دەنگ و باسێن هاريكارىكرنا ئىكەتيا سۆڤىيەتى بەرامبەرى كوردا

ل ریکهفتی ۳ کانوونا ئیکێ یا سالآ ۱۹۵۱ئ، پینچ ئەندامێن پارتیا دیموکراتا کورد، کۆ ژ (اسماعیل عەلی، سعید اسماعیل عەلی، عزیز خەیری، محمود ئەحمەد شاکر و عەلی ئاغا خورشید ئاغا) پێک هاتبوون ژ باژێرێ مۆسل ل عێراقێ بەرهف بەیروۆتێ ل لبنان چوو بوون، ئارمانجا سەرەکی یا ئەفان ئەندامێن پارتیێ ل بەیروۆتێ رادەستکرا داخووزنامەیهکا ئیمزایا مەلا مستەفا بارزانی ل سەر ب نۆینەرێ ئیکەتیا سۆفیەتی بوو، دقێ داخووزنامیێ دا داخووزییهک پارتی دیموکراتی کوردستان لدوێف داخووزیا مەلا مستەفا بارزانی یا بۆ ۱۵ حوزەیرانا ۱۹۵۱ئ دزقری، داخووزا ئیکگرتنا هەمی کوردا لژیر سەرپەرشتیا مەلا مستەفا بارزانی هاتبوو کەرن. هەژێ یە بیژین هەمان داخووزیا مەلا مستەفا بارزانی ل دەقەرا جەزیرە ل سۆریێ هاتبوو بەلاقکەرن و نیشان دان (CIA, 2 February, 1952).

ژلایهکێ قە ل عێراقێ چالاکیێن کۆمیۆنستی ئەوێن ب پشتهفانیا ئیکەتیا سۆفییهتی و بریک پارتا کۆمیۆنستا عێراقی دەهاتنە ئەنجام دان هەر ژ سالآ ۱۹۴۴ئ هاتبوون قەدەغەکەرن و مۆلتە یا سایی ب قێ پارتی ئەهاتە دان، ئەگەرێن ل پشت ئەدانا مۆلتە یا سایی بقی پارتی دزقرن بۆ هندی، چونکی ئەقێ پارتی بزاف دکرن کۆمیۆنستیێ ل سەرانسەری عێراقێ بەلاق بکەت و ل سەرێ هەمیان دقیا دمولەتەکا سەرەخۆ ل کوردستانێ بۆ کوردێن عێراق دامەزینت لدوێف پرۆگرامێ خۆ یێ نەتەومیی یێ سالآ ۱۹۵۳ئ. ژبەر هندی دئ بینن، وەک جۆرەکێ هووشیارێ لدەف دبلۆماتکارێن ئەمریکی ل بەغدا پەیدابوو، هەروەسا دقیا زۆر ب هویری و کویری دویچوونا پێشەهاتێن سیاسی دناف کوردا دا بکەن. ژبەر هندی بالیۆزخانەیا ئەمریکا بریار دابوو شانەدەکێ بالیۆزخانەیا ئەمریکا بەرهف دەقەرێن کوردی قە بچن ژبۆ قەکوێن و بدەستقە ئینانا پێزانینان لدۆر بارودۆخێن کورد ل کوردستانا عێراق. ل تیرمەها سالآ ۱۹۵۳ئ، لی پاو دینسمور (Lee Dinsmore)، رێشەبەرێ کاروبارێن گشتی یێ بالیۆزخانەیا ئەمریکا ل بەغدا سەرمەدانا دەقەرێن کوردی، ب تاییهتی هەلەبجە و هەولێرێ کر بوو، ب باشی بۆ دیار ببوو هەلەبجە ببوو بەیژترین بنگەه بۆ کۆمیۆنستان و قائیمقامیەهەلەبجە (اسماعیل عەلی شیخ) گوتبوو دینسمۆری بارودۆخێن ژ بن کونترۆلا وان دمرکەفتین و نەشێن کونترۆلێ ل سەر بکەن، چونکی پێگەهێ کۆمیۆنستان دناف باژێری دا زۆر بەیژ ببوو (CIA, 7 April, 1954). هەژێ یە بیژین لقی دەمی هیزا کۆمیۆنیزمیێ ل باژێرێ هەولێرێ بەرەلاقبوو، ترسەکا مەزن لدەف حکوومەتا عێراقێ پەیدابوو، کۆ ئیدی دئ "دمولەتەک کۆمیۆنستی" ب چاقدیرییا ئیکەتیا سۆفییهتی ل کوردستانا عێراقی هێتە دروستکەرن و دئ چارەنقیسی عێراقی وەک یێ هەر دوو کۆریان لێهێت (CIA, 7 April, 1954)..

ژلایه‌ک دیکه، ل ۱۱ ته‌باخا ۱۹۵۳ئ، جارمه‌کا دی پاو لی دینسمور (Lee Dinsmore)، ریشه‌به‌ری کاروبارین گشتی یی بالیۆزخانه‌یا ئه‌مریکا ل به‌غدا سه‌رمدا نا ده‌قه‌رین کوردی ل عێراقی ژبو به‌ریخۆدانا پێشقه‌چوونێن سیاسی ل ده‌قه‌ری کر. ده‌لگه‌نامه‌یه‌کی‌دا ل ژیرناقی "گه‌شته‌ک ژلای لی دینمۆر، بو باکوژی لیوا که‌رکوکی، ده‌قه‌را بارزان"، بو ومزاره‌تا ده‌رقه‌یا ئه‌مریکا، دایه‌ خو‌یا کرن، دینمۆری ژ ۲ تا ۵ ته‌باخا ۱۹۵۳ئ، گه‌شته‌ک کورت بو ناف ده‌قه‌را بارزانیان ئه‌نجام‌دایه و تیدا روونکری یه: "ئه‌و بارزانی پشته‌ی بزاقا بارزان یا سالا ۱۹۴۳-۱۹۴۵ ژلای حکومه‌تا عێراقیقه‌ هاتینه‌ ده‌ریخستنمۆله‌ت پێهاتبوو دان بزقرن بارزان قه‌ه‌روه‌سا به‌لگه‌نامی ئاماژه‌ به‌ندئ دایه " گوند هاتبوون خرابکرن، ریک زۆریا نه‌خۆش و خرابوو. هه‌روه‌سا ریکین په‌یوه‌ندی‌کرن نه‌بوون و ب شیوه‌یه‌ک گشتی ده‌قه‌ریا قه‌دمه‌ر ژ ئه‌وان یین لی زهرینه‌" (CIA, 12 August, 1953) ..

ئیک ژ گرنه‌ترین خاڵین سه‌رنج‌راکیش یین قی گه‌شته‌ک کورت بو ده‌قه‌را بارزان، ئه‌و بوو تیدا دیار کر بوو گوند ب ته‌مامی هاتبوون خرابکرن و شیانین په‌یوه‌ندی‌کرنی دگه‌ل گوندین ده‌رووبه‌ر نه‌بوون، په‌یوه‌ندی‌ن جشکی و بارزانی‌کرنی دناسته‌کی زۆری لاواز دا بوون، ئه‌ف چه‌نده‌ گریدیای سه‌رمه‌ریا به‌رده‌وما جوداخوایی و به‌شداریا مکوم و باومرپی‌کریا ئاکنجی‌بوون کوردستان‌ی‌بوو، ئه‌وان ئیکجاری باومری به‌ندئ نه‌بوو ئه‌و پارچه‌ک ژ وه‌لاتی عێراقی، به‌همان شیوه‌ هه‌مان هه‌لۆیست ژلای قه‌رمانه‌ری حکومه‌تیقه‌، ئه‌وین کار ل ناوچه‌داری و هه‌ری‌مداریان ل ده‌قه‌ری دکرن هاتبوو دیارکرن کوردان جوجاران هه‌ست ب عێراقی بوونا خو نه‌دکر و پێگری ب یاسا و بریارین حکومه‌تی نه‌دکر، ب تایبه‌تی ئه‌ف چه‌نده‌ ل ده‌قه‌رین دویره‌ ده‌اته کرن (CIA, 12 August, 1953).

دناقه‌را سالتین ۱۹۴۶ تا ۱۹۵۳ دا ژماره‌کا مه‌زن یا که‌سایه‌تیین هۆزان و مالباتین ده‌قه‌را بارزان گوندین خو بجه‌یلا بوون و به‌ره‌ف شیخان ل مۆسل، مه‌خمۆر و کۆسنجه‌ق ل هه‌ولێری، ئیرانی، زیندان و کومه‌لگه‌هین ل ژیر چاقدیریا حکومه‌تیقه‌ ل باشووری عێراقی چوو بوون، ئی ده‌می دا حکومه‌تا عێراقی رابیوو ده‌ست ب ئازادکرنا ریزه‌کا گرۆپان ئه‌وین ل باشووری هاتینه‌ زیندانکرن کر، هنده‌ک ژ وان ده‌ست ب قه‌گه‌ریان بو گوندین خو ل باکوژی کر بوون، مۆله‌ت ب ئه‌حمه‌د بارزانی برای مه‌لا مسته‌فا بارزانی، نه‌هاتبوو دان قه‌گه‌ریته‌ ده‌قه‌را بارزان، ل سه‌ر هاتبوو سه‌پاندن ل به‌سرا بمینت، ئه‌و هه‌ژار بوون و ئابۆره‌کی زۆر لاواز هه‌بوو، کۆ پی بشین قه‌گه‌رن جه‌ین خو یین چیاپی و ل به‌ر حکومه‌تی ته‌هل بوون، هنده‌ک ده‌زگه‌هین ئی‌مه‌ناهی دابوو دیارکرن، دبیت بو حکومه‌تی تشته‌کی نه‌گۆنجای بیت ریک بده‌ت ئاغایان بزقرن جه‌ین خو، دگه‌ل

هه‌ندیدا پیددقیبوو ل باشووری بهێته بته‌جهرن، ل وان جهێن وان چوو کارتیکرن نه‌هه‌یی دا ناریشه‌یان بۆ حکومه‌تی دروست نه‌که‌ن (CIA, 12 August, 1953).

ژلایه‌کی دیکه، د ماوی بۆرینا ۱۰ رۆژان ژ مۆله‌تا حکومه‌تا عێراقی، ئاغای می‌رگه‌سوژی (حه‌مه‌د ئاغا می‌رگه‌سوژی) قه‌گه‌ریا بوو گوندی خۆ یی بجوویک می‌رگه‌سوژ، لقیرئ بنگه‌هه‌کی پۆلیسان دگه‌ل ۱۰ پۆلیسان هه‌بوو، به‌ئێ چوو تشت ل گوندی نه‌مابوو ژبلی ۳ یان ۴ خانین دویری یین دی هه‌می هاتبوون رووخاندن و وێرانکرن، ناقبری تا راده‌یه‌کی دیار خۆ ب راست بیژی دگه‌ل لی دینموری دیارکر بوو، هه‌روه‌سا حه‌مه‌د ئاغای هیقی خۆستبوو هاریکاریا کوردا به‌یته کرن، ناقبری دابو دیارکرن، پارهنینه ده‌ست ب چاندن بکه‌تفه، وه‌سا هاتبوو نیشان دان، پیددقییه حکومه‌تا عێراقی ئه‌فان پارمیان بده‌ت، وان، چونکی هێژن عێراقی هه‌می تشتین وان تالانکر بوون. هه‌روه‌سا ریشه‌به‌رئ ناحیا میرگه‌سوژ (فایق ئاکرمی)، ل وێرئ ئاماده‌ بوو و تاراده‌یه‌کی دیار نه‌دقییا به‌رده‌وامی ب دانووستاندن گریدایی بارزانیان و پێسا وان بده‌ت. ئاکرمی دانووستاندنک دی دا دگه‌ل حه‌مه‌د ئاغای قه‌کر بوو، ئه‌فسه‌رئ نفیسه‌ریا ناحی پرسیار ژ حه‌مه‌د ئاغای کریوو، کا چه‌وا پارێزمرئ هه‌ولێرئ (عه‌ونی یوسفی) دنیا‌سیت، به‌ئێ نه‌دقییا به‌رسق بده‌تن (CIA, 12 August, 1953).

هه‌روه‌سا ریشه‌به‌رئ ناوچه‌دارێ حه‌ز نه‌دکر لی دینمور و هه‌قالین وی قیدیو گه‌شتا خۆ نیشا پۆلیس و گوندیان بده‌ن، هه‌می ئامۆژگاریین وی بۆ لی دینموری نه‌باش بوون، ب تاییه‌تی لده‌م بابته‌ن دانووستاندن دکه‌فته سه‌ر دانه‌نیاسین کورته‌ فملی گه‌شتا وان. لدۆیف هزروبریئ لی دینموری، ناقبری نه‌دقییا فم و بابته‌ن چاپکری یین ئه‌مریکا لده‌قرا وی به‌یته نیشان دان، ئامازه‌ دانا وی ب عه‌ونی یوسفی ئامازه‌ دانه‌ک به‌یز بوو، کۆ گۆمان ل سه‌ر رهنگی هه‌لوسته‌ی وی ژ پێسا بارزانیان هه‌بوون. هه‌روه‌سا لده‌م دینمور روینشتی هه‌قه‌له‌کی دی یی حه‌مه‌د ئاغای می‌رگه‌سوژی هات د ژۆرقه، هه‌می پیکه‌ رینشتن خۆرئ و ناقبری دابوو دیارکر پاره‌ نین و ژ هه‌ولێرئ برێکا چیا‌ی هاتبوو، ناقبری دان پیدان به‌ندئ کر بوو مفا ژ سالیئ ئاواره‌بوونا خۆ و مرگرتبوون، ژیه‌رکۆ ئه‌و فیری خواندن و نفیسینا عه‌ره‌بی ببوو، هه‌رجه‌وابت، هینگ وی چوو ده‌لیقین کارکرن نه‌بوون و هاتبوو ده‌قه‌رین چیا‌ی دا دگه‌ل کس و کارین خۆ بژیت (CIA, 12 August, 1953)

ل گونده‌کی دی و بنگه‌هی پۆلیسین شانه‌دیر، لی دینموری گو‌ه‌ ل ده‌نگی سترانین بارزانیان بیرمه‌ریین رۆژین گرنگ یین شه‌رکنا پۆلیس و تۆقی (مسته‌فا که‌مال ئه‌تاتۆرکی) بوو، دینموری ئامازه‌ ب ژنن گوندی و به‌رتیلین هه‌ده‌ک پۆلیسان کریوو، دابوو خۆیاکرن زه‌لامین وان ل سه‌رده‌می ناریشه‌یان (شو‌ره‌ش) هاتبوون کوشتن، پرۆژی

دروستكرنا پارمیان دناقهرا شانه‌دێرییان و ژێبارییان دا سالی دووچاران دهاته دیاركرن، پرهكا داران و لهقیان وان ژلایێ ئاغایه‌كێ بارزانیاڤه هاتبووناڤاكرن، هه‌می هه‌ركیێن نه‌جێگر (ژۆزانی) ب گیانه‌ومرێن خۆقه ل سه‌ر ده‌ریازدبوون، هه‌روه‌سا ئه‌ف دۆله دناقدار بوون ب كیمیا ئاكنجیوونان، مه‌سرفی ژێبار، (مه‌مه‌د شه‌ریف ده‌باغ)، گه‌له‌ك گازنده و ره‌خنه ل بنگه‌هێن هكوومه‌تی ل ده‌قه‌رێن بچووێك و دویر ده‌ست گرتبوون، (CIA, 12 August, 1953).

ل ده‌قه‌رێن كوردی چوو ده‌لیقه بۆ جۆتیاران نه‌بوون، به‌ره‌مه‌ین خۆ بفرۆشن، ژیه‌ركۆ باره‌له‌گرێن خودانان نه‌دشیان به‌ینه دناف دا، ژیه‌ر خرابیا ریكێن هاتن و چوون، فه‌رمانه‌رێن هكوومه‌تی دخانیێن ئاخێقه دژیان، تژی تیقه مشك، جرد، شه‌ف ره‌قینك بوون، كه‌س ژ هه‌ولێر و به‌غدا نه‌ده‌هات به‌ریخۆ بده‌ت كاودانیێن وان، فه‌رمانیێن هكوومه‌تی هه‌فتی دوو چاران ده‌هاتنه ده‌قه‌رێ، ئه‌ف فه‌رمانه‌ره پتیریا چاران برێكا كه‌سه‌كێ خۆدان گیانه‌ومر وه‌ك (كه‌ر) برێكا چیاپی ده‌هاتن و ئه‌ف شیوازه ب تابه‌تی ل ئاگرێ، ده‌هوك، زاخۆ و ئامێدی هه‌بوو، ژلایه‌كێ قه‌، هه‌ر ژ كه‌فن دا ل قی پارچه‌یا جیهانی چوو تشت نه‌هاتینه دروستكرن، خه‌لكێ ده‌قه‌رێ خه‌مگینی و دل ته‌نگیا خۆ ددلیێن خۆدا ده‌هالاند، له‌قییا ده‌لیقه‌ك دی بوون به‌یت كۆ بچن هه‌ولێر و مووسلی داکۆ واسته‌كاریه‌كێ بده‌ستقه‌بینن ژبۆ قه‌گۆهاستنا خوو. ئفی ده‌می دا گه‌نجه‌كێ پارێزمر یی كۆمیۆنست (ناقێ خۆ نه‌دابوو دیاركرن) بۆ ده‌قه‌را ژێبار هاتبوو قه‌گۆهاستن داکۆ بۆ ماوی دوو سالان ل ژێر چاقدێرییا هه‌رێمداری ژێبارقه خزمه‌تی بكه‌ت، ناڤیری نه‌گه‌ل یانیێن شه‌قی بوو، هه‌روه‌سا ریك ژی پینه‌ده‌هات دان به‌ینه قه‌كرن، ناڤاری دابۆ دیاركرن بۆراندنا دوو سالان دگه‌ل نه‌بوونا چو كاران مفا تیدا نینه و پچ بشی ریكا خۆ بگه‌هۆرێ، بتنی نه‌قیانا گه‌نجان بۆ هكوومه‌تی زیده كه‌ت و دێ ئارمانجیێن وی ژلایێ ده‌سته‌هالاتی قه‌ هینه ژناڤرن، هه‌رێمداری داخواز كر بوو، ناقی ئه‌فی گه‌نجی به‌یته زیده‌كرنا د لیستا وان كه‌سایه‌تیان دا ئه‌وین به‌لاڤه‌كێن كوردی و ده‌نگ و باسێن ئه‌مريكا بده‌ستقه دینی، هه‌ژێكرنا ئه‌فی گه‌نجی بۆ قیدیویێن كورته فلما د وه‌خته‌ك گونجایی دا هاتبوو، هه‌روه‌سا ناڤیری هه‌زدرکئامۆژگارێن شارمزاپیێن چاندنی بده‌ستقه‌بینت داکۆ لدویف رێنمایێن وان ئامۆژگارییان ل جوتیارێن كورد بكه‌تن (CIA, 12 August, 1953).

درێكا خۆ دا، لی دینمور ل (ده‌قه‌را هه‌ریرێ) ل سه‌ر داخوازییا هه‌شالینی یا رێقه‌به‌رێ ناخیاباتاس (كه‌مال هه‌سون)، ئه‌وی دووباره داخوازا گۆڤاران كری، هه‌روه‌سا داخوازا كۆپیێن گۆڤارێن جۆراوجۆر یێن ئه‌مريكا كر بوو، ژیه‌ركۆ ناڤیری وه‌سا هه‌زدرک دبیت ببه‌ باشترین به‌لگه بۆ هه‌ر ئێكێ وان بقییت لادمن، ئه‌فی چهندی ده‌لیقیێن باش بۆ

دبلماتیکاری ئەمریکا پەیدا کەن بەردەوام سەرەدانا دەقەرئ بکەن، ژبۆ گەنگەشە کرنا پرسیا کوردی، ئەقن چەندئ دەرگەهین دانووستاندنا بۆ گەلەك بابەتان لدۆر پرسیا کوردی و نەگرنگی پیدانا عیراق ب دەقەرئ کوردی ل کوردستانا عیراقی قەکر بوون (CIA, 12 August, 1953). لدۆیف هزروریرین قەکۆلەری لقیئر ویتەکی دروست یی کاودانین هەستیار و نازکین کوردستان بۆ نۆینەرین ئەمریکا دیار ببوو، هەرەسا بۆ دیار ببوو ئەو تشتین حکوومەتا عیراق لدۆر پێشکەفتن و خزمەتکرنا دەقەرئ کوردی ددەن دیارکەن، چوو راستی بۆ نین و بتنی بۆ بانگەشە و رازیکرنا چکاکی نیقدەولەتی ب وی چەندئ رادبوون.

دەرئەنجام:

دبیت گەلەك پیزانین ئەقان بەلگەنامین دقن قەکۆلین دا ھايت بکارنین دخەلەت بن ، بەلق ئەقان بەلگەنامەیا چەندین نەینین قەشارتی یین کوردستانا عیراقی دنابقەرا سالتین ۱۹۴۰-۱۹۵۰ دا روونکرینەو بەری هینگی نەهاتینە بەحسکر. لەورا پشتی ئەنجامدانا ئەقن قەکۆلین چەندین خالین گرنگ هاتینە قە دیتن و گرنگترین وان ئەقین ل خوارئ نە:

۱. بەری مەلا مستەفا پەنابەری ئیکەتیا سۆقییەتی بیت، داخووا پەنابەری بۆ خوو و هەقالین خو ژ بالیورخانەیا ئەمریکا کربوو، کو ماف پەنابەری بدەت وان بەرەف ئەمریکا بچن، بەلق داخووا وی هاتبوو رەتکر، مەلا مستەفا بارزانئ ئەق چەندە دگەل رۆژنامەقانی ئەمریکی دانا ئادەم شمیدت پشت راست کری یە.

۲. پشتی چوونا مەلا مستەفا بارزانئ بۆ ئیکەتیا سۆقییەتی، بتنی بزاقا چەکداری یا کوردی راوەستیا بوو، دق ماومی دا کورد دەست ب چالاکیین سیاسی یین دروستکرنا پەیوەندیان دگەل وەلاتین زلەیز ب تایبەتی نۆینەرین ئیکەتیا سۆقییەتی لدەقەرئ کربوون. هەرەسا نۆینەرین ئیکەتیا سۆقییەتی دگەل کوردا کوم دبوون.

۳. دق ماومی دا سەنتەرین چالاکیین سیاسی یین کوردی ل عیراق و ئیران بۆ ناف سۆریا، لبنان و فەرمەسا هاتبوون گهورین و ئەق وەلاتە ببوون بنگەهین گرنگ یین سیاسەتمەدارین کورد، نۆینەرین کوردا دناق ئەقان دمولەتان دا کوم دبوون، کونفرانس لدۆرچالاک و پێشەتاین خو یین پاشەپۆژی ئەنجام ددن.

۴. ئیکەتیا سۆقییەتی هزرەکر، دئ ئەمریکا دەقەرئ کوردی کەت پێگەهە بۆ بزاقین خو یین سەرمايەداری، ژلایق خو قە ئەمریکا هزر دکر، دئ ئیکەتیا سۆقییەتی پێگەهە کومیونیستان دناق کوردا زیدە کەت، ژبەر هندی هەر دووکان پڕوپاگاندین

پاڤهاندن دناڤ كورد دا به لافكرن و ههردوو وهلاتين راديويين ب زمانه كوردى ،
ئهمريكا برىكا راديويي ئيراني و سوفييهتي برىكا راديويي ئيريشاتي د وهشاندن

5. وهلاتين ههريمي ب تاييهتي سوري و توركيا ب توندى دژى بانگهشه، به لاقووك و
دروستكرنا راديويين بزمانه كوردى ژلايه ئهمريكا فه بوون. رۆژنامهيي سوري وهك العلم
وهسا هزر دكر، ئهمريكا دقيت رۆژههلاتا ناڤين نه ئارام بكهت و دمهلتا دووئ يا
ئيسرائيلي دروست كهت. ژلايهكي فه، توركيا دابوو دياركرن، دئ توركيا ب ههمي
شيانين خو ب دژى به لافكرنا به لاقووكين بكوردى و فهكرنا دهنكي ئهمريكا ب
كوردى راوهستيت. ههروهسا دابوو دياركرن، پيدفييه ئهف به لاقووك و راديوه ب عيراقى فه
بهينه گرڤدان.

6. لدويڤ راپورتين ئۆينهرين ئهمريكا ئهوين سهرهدانا دهقهرين كوردى كرى، برسايهتي
سهرانسهرى كوردستانه بخوڤه گرتبوو، خهلكى باژيران تشت نه مابوون بخون، نه چار
دبوون ژ باژيران بچن گوندا دگهل كهس و كارين خو بژين. حكوومهتي چوو
گرنكي ب دهقهرين كوردى نه دان، پتريا دهقهرين كوردان ئاسى بوون و ريكين هاتوو
چوونئ نه بوو. ههروهسا ژ دهرئه نجامى وماركرنا بزاڤا كۆميونيستي ل دهقهرين
كوردنشين رهوشا سياسي ل دهقهرين كوردى ئالۆز ببوو و دمزههين ئيمناهيهي يين
عيراقى نهشيا بوو كونترول ل سهر دهقهرين بكهن.

ليستا ژيهران:

چاڤيكهفتن:

1. محمدصديق حسن، زاخو، ۲۰۲۰/۱۲/۸.

(i) به لگه نامين ئهمريكي:

1. AMEMBASSY BAGHDAD, 1954, Anti-Communist Campaign On Radio Baghdad, telegram from the Embassy to Baghdad to the department of state, Washington. D.C, 31 March, 1954
2. AMEMBASSY BAGHDAD, 1954, Anti-Communist Campaign On Radio Baghdad, telegram from the Embassy to Baghdad to the department of state, Washington. D.C, 13 January, 1954
3. CIA, 1946, Petitions of Kurds and Syrian Catholics to minister Solod , central intelligent agency report, from Levant States/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 28 January , 1946.

4. CIA, 1947, Barzani Kurds in Syria and Lebanon, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Iraq / Syria/ Lebanon to the Department of State, Washington, D.C., 22 May 1947.
5. CIA, 1947, Barzani Kurds in Syria and Lebanon, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Iraq / Syria/ Lebanon to the Department of State, Washington, D.C., 22 May 1947
6. CIA, 1947, Kurdish-Assyrian Cooperation; Russian Aid, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Lebanon/Iraq to the Department of State, Washington, D.C., 2 April 1947.
7. CIA, 1948, Formation of a Kurdish national Government, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Iran/Iraq/ USSR to the Department of State, Washington, D.C., 10 December 1948.
8. CIA, 1950, Kurdish Activity in the Middle East, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Lebanon/ Iraq to the Department of State, Washington, D.C., 1 September 1950
9. CIA, 1950, Kurdish Activity in the Middle East, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Lebanon/ Iraq to the Department of State, Washington, D.C., 1 September 1950
10. CIA, 1950, Passage of Barzani Kurds Couriers, Current Intelligence Group Intelligence Report, from USSR/ Iran / Iraq to the Department of State, Washington, D.C., 11 July 1950
11. CIA, 1950, Soviet Activity among Kurds reportedly increasing, central intelligent agency secret report, from Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 5 September, 1950
12. CIA, 1950, Visit of Iraqi Kurds to Beirut, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Lebanon/ Iraq to the Department of State, Washington, D.C., 19 July 1950
13. CIA, 1951, Activities of Barzani Tribesmen in the USSR, central intelligent agency report, from Iran/Soviet Union to the Department of the State, Washington, D.C., 8 June, 1951
14. CIA, 1951, Anti-Communist poster movement, from the Baghdad embassy to the department of state, the United States, Washington, D.C, 10 March 1950
15. CIA, 1951, Iran, Barzani Again Alleged to be receiving Military Training in the USSR, Daily Digest, central intelligent agency report, from Iran to the Department of the State, Washington, D.C., 16 July 1951.
16. CIA, 1951, Kurdish and Armenian Commando Armies, Current Intelligence Group Intelligence Report, from USSR/ Armenian USSR to the Department of State, Washington, D.C., 5 July 1951
17. CIA, 1951, Planning Experimental VOA Broadcast in Kurdish, from AMEMBASSY to Tehran to the Secretary of State, Washington, D.C., 5 August , 1951
18. CIA, 1952, Proposed Information program for Iraq, from AMEMBASSY to Baghdad to the Department of State, Washington, D.C., 16 May, 1952

19. CIA, 1953, Trip by PAo Lee Dinsmore, Kirkuk in Northern Liwa, Barzani Area, 2 to 5 August, 1953, central intelligent agency secret report, from Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 12 August, 1953.
20. CIA, 1963, The Kurdish minority Iraq, BI-Weekly Propaganda Guidance, 11 March, 1963
21. CIA, 1946, Conditions among the Kurds , Current Intelligence Group Intelligence Report, from Syria/ Turkey/Iraq/ Iran to the Department of State, Washington, D.C., 28 October , 1946
22. CIA, ١٩٤٦, Conditions Among the Kurds, Current Intelligence Group Intelligence Report, from Syria/Turkey/Iraq/ Iran to the Department of State, Washington, D.C., 28 October, 1946
23. CIA, 1946, New defensive steps against possible attack, US Legation Baghdad report to the department of state, Washington, D.C., 4 April, 1946
24. CIA, 1946, Tribal Unrest in North Iraq, Mullah Mustafa Barzani, central intelligent agency report, from Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 31 October, 1946.
25. CIA, 1948, Kurd Independence, central intelligent agency report, from Iran/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 16 March, 1948
26. CIA, 1950, Kurdish Congress in Paris, central intelligent agency report, from France/Iran/Iraq/Turkey to the Department of the State, Washington, D.C., 21 September, 1950
27. CIA, 1950, Support by Iraqi Kurds for Mulla Mustafa Barzani, central intelligent agency report, from Lebanon/Iraq to the Department of the State, Washington, D.C., 2 February, 1952
28. CIA, 1950, Visit of Mullah Mustafa Barzani to Iran, central intelligent agency report, from Iran/USSR to the Department of the State, Washington, D.C., 14 September, 1950
29. CIA. 1946, Conference with Kurdish Leaders, central intelligent agency report, from Syria to the Department of the State, Washington, D.C., US, 12 December, 1946
30. CIA. 1947. Development in the Azerbaijan situation, From Tehran embassy to the State Department, Washington, D.C., US, 4 June, 1947.
31. CIA. 1950 The Recent Developments in Connection with the Kurdish, From Baghdad to the State Department, Washington, D.C., US, 10 April 1950.
32. CIA. 1950. Activities of Mulla Mustafa Barzani, Information report, the central intelligent agency, the United States, Washington, D.C, 11 July 1950
33. Department of State Memorandum, VOA Broadcasts in Kurdish, from NEA-MRBERRY to NEA\ P-Mr. JONES, Washington, D.C., 14 September, 1951
34. Department of State telegram, Concerning Kurdish Broadcasts 1951, from AMEMBASSY to Ankara to the Secretary of State, Washington, D.C., 4-5 September, 1951

35. Embassy in Tehran, 1950, Priority Aims and Objectives of USIE Program, from AMEMBASSY to Tehran to the Secretary of State, Washington, D.C., 5 April, 1950
36. No.2 to Despatch No. 1434. 1946, PROGRAM OF THE KURDISH DEMOCRATIC PARTY IN IRAQ, from American Legation, Baghdad the Department of state, Washington. D.C, 17 September 1946.
37. The Foreign Service of the United States of America, 1947, Transmitting Translation of Protest by Central Committee of Democratic Party of Kurdistan in Iraq, from Baghdad to the State Department, Washington, D.C., US, 30 January 1947.

بەلگەنامەین بەلاڤکەر ب زمان ئنگلیزی:

1. Andrews, F.D. ed., 1982. The Lost Peoples of the Middle East: Documents of the Struggle for Survival and Independence of the Kurds, Assyrians, and Other Minority Races in the Middle East. Salisbury, NC, USA: Documentary Publications.

نامەین زانستی:

1. Lortz, M.G., 2005. Willing to face death: a history of Kurdish Military Forces—the Peshmerga—from the Ottoman Empire to present-day Iraq.

پەرتووکی بزمان کوردی:

۱. ئەحمەد باوەر. ۲۰۰۴. چەند لاپەرەیهک له میژووی هاوچەرخ کورد، ۱، سلێمانی: دەرگای چاپ و پەخشی سەردەم.
۲. محمد عباس حمید. ۲۰۱۹. رۆژناما کوردستان زمانحالی حزب دیموکراتی کوردستان- ئێران ۱۱ کانوونا دووی - ۳ جریبا ئیک ۱۹۴۶ ڤه‌کۆلینه‌کا میژوویی، ۱، زاخۆ: سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤه‌کۆلینێ کوردی.
۳. مه‌دی محمد قادر. ۲۰۰۵. پێشاهاته سیاسییه‌کانی کوردستانی عێراق ۱۹۴۵-۱۹۵۸، ۱، سلێمان: سەنتەرێ لیکۆلینێ ستراتیژی یێ کوردستانی.

پەرتووکی بزمان ئنگلیزی:

1. Ghareeb, E.A. and Dougherty, B., 2004. *Historical dictionary of Iraq*. Scarecrow Press.
2. Sterling, C.H. ed., 2013. *Biographical Dictionary of Radio*. Routledge .
3. Schmidt, D.A., 2018. Journey among brave men. Grove Press

گۆڤارین بزمان ئنگلیزی:

1. Al-Rawi, A., 2012. " Campaign of Truth Program": US Propaganda in Iraq During the early 1950s.
2. Johnstone, W.C., 1945. The San Francisco Conference. *Pacific Affairs*, 18(3).

پەرتووکی بزمانیەرمەبی:

١. عبدالقدوس ابو صالح. ٢٠٠٥. مذكرات الدكتور معروف الدواليبي، تحرير: محمد علي الهاشمي، ط١، الرياض : مكتبة العبيكات.
٢. ثامر عبدالحسن العامري، موسوعة العشائر العراقية، لندن: مكتبة الصفا و المرو، ج.٨.
٣. باسل نيكيتين. ٢٠٠٤. "الكرد" دراسة سوسيولوجية تاريخية، ترجمة: د. نوري طالباني، ط١، أربيل: دار ئاراس للطباعة و النشر.

سایتین ئنترنیتی:

1. Harry S. Truman Library & Museum, Allen, George V. Papers, Retrieved from : <https://www.trumanlibrary.gov/library/personal-papers/george-v-allen-papers> (رۆژا سەرمەدانئ ٢٠٢٠/١٢/٥)
2. <https://b.nrme.net/detail1032372123.html?fbclid=IwAR2ovzPOwS9myV9WgcfeK5ArcGrMtLRw4KTE7vuzrMozTbytjBVHpL2rw> (رۆژا سەرمەدانئ ٢٠٢٠/١٢/٦)
3. Turkish politician and diplomat hueseyin-rahmi-apak, retrieved from: <https://peoplepill.com/people/hueseyin-rahmi-apak/> (Visiting Date 6/12/2020)

پەراویز:

- (١) پترييا ژێدمرێن بیانی هێ کۆمارێ ب (کۆمارا مهاباد یان کۆمارا کوردی یا مهاباد) ددەن نیاسین. بەلێ ژێدمرێن کوردی ب کۆمارا کوردستان ددەن نیاسین.
- (٢) یووسف سەلمان یووسف یێ ناقدار بوو ب (فهد)، ل ساڵا ١٩٠١ ل بەغدا ژ دایک ببوو، کەسایەتیەکی مەسیحی بوو، ئێک ژ چالاکشانێن کۆمیۆنستی بوو، ئێکەمین سکرتێری پارتیا کۆمیۆنستا عێراقی دناقبەرا سالتین ١٩٤١-١٩٤٩ ئی بوو .
- (٣) Ghareeb, E.A. and Dougherty, B., 2004. *Historical dictionary of Iraq*. Scarecrow Press, p. 69
 هارلۆد تۆماس رۆژنامەنقیسەکی بەریتانی-ئەمریکی بوو، نافیری ل ساڵا ١٩٠٣ ئی ل باکو ژدایک ببوو، ل سالتین ١٩٣٠ ئی، نافیری بۆ رۆژنامەیا فالدیفیا یا رۆژانە کار دکر و ١٩٤٠ ئی دا بەرەف ئیسرائیل دچیت، ل ساڵا ١٩٤٤ ئی، ژ ئەگەر ئێشا دلی مری یە بنێرە
- (٤) Sterling, C.H. ed., 2013. *Biographical Dictionary of Radio*. Routledge, p. 57
 ئەف کونفرانسە دناقبەرا ٢٥ نیسانا ١٩٤٥ تا ٢٦ حوزەیرانا ١٩٤٥ ئی، هاتبوو گریدان، لدویف بنەماڵێن هێ کونفرانسێ ریکخراوا نەتەومیی ئیکگرتی هاتبوو دروستکرن. بنێرە
- (٥) Johnstone, W.C., 1945. The San Francisco Conference. *Pacific Affairs*, 18(3), pp.213-228.
 Andrews, باسیل نکتین و ئەحمەد باومر داکوکی ل هندی کری یە، ئەف شاندى کوردی شیاوو خۆ بگەهیننە دناف کونگریمی و داخوایێن خۆ ل ژێر ناخی (کوردستانەک ئازاد و سەرپەخۆ) پێشکشی

كونفرانسی کر بوون. بنیره: ئەحمەد باومرە، چەند لاپەرەمەیک ئە میژووی هاوچەرخێ کورد، ج، ۱، دزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی، ۲۰۰۴، ل ۷۱؛ Andrews, Op. Cit. p 7، باسل نیکیتین، "الکرد" دراسة سوسیولوجیە تاریخیە، ترجمە: د. نوری طالبانی، ط ۱، دار ئاراس للطباعة و النشر، أربیل، ۲۰۰۴، ص ۱۰۹.

(۵) ناڤی وئ یخ دروست البومتیوتە، ئیک ژ هۆزین عەرمبێ یە ل سنۆری پارێزگەها موصل دژین و ئەف هۆزە ل باژێرین دی یین عێراقی بەریە لافە. سەرۆکی ئێ هۆزێ ناڤی وی جارالله العیسی بوو. چاقییکەفتنا کەسایەتی: لگەل محمد صديق حسن، زاخۆ ۲۰/۱۲/۲۰۲۰. ناڤیری ل سال ۱۹۳۴ ژ دایک بوویە، بۆ ماوی چەندین سال ل فەکۆلتیا زانستین مرقایەتی ل پشکا میژوو مامۆستا بوو، پاشی هاتیە فەگۆهاستن بۆ کولێژا پەروەردا بنیات ل هەمان زانکۆ و نۆکە خانەنشینە و لدهوکی ئاکنجی یە.

(۷) ئیک ژ هۆزین عەرمبێ یین عێراقی یە و پشکەکە ژ هۆزا زییدی. بنیره: ثامر عبدالحسن العامری، موسوعة العشائر العراقية، مكتبة الصفا و المروي، لندن، ج ۸، ص ۱۷۱.

(۸) ژیدەری کوردی دیار دکن ئارمانجا سەرەکی یا پارێ دیموکراتی کوردی رزگار بوون بۆ ژ ئیمپریالیزی و دامەزراندنا کۆمارەک دیموکراتی یا ئیکگرتی تیدا مافین کوردان ل کوردستانا عێراقی دچوارچووکی سەرپەخۆیی دا بەرجەست بکەت. بنیره: مەدی محمد قادەر ۲۰۰۵. پێشەهاتە سیاسییەکانی کوردستانی عێراق ۱۹۴۵-۱۹۵۸، ج، ۱، سلێمان: سەنتەر ئێکۆلینین ستراتیژی یی کوردستانی، ل ۱۴.

(۹) دینەرەت دا کەشمولی مەسیحی یین کوردن.

(۱۰) دبیت لڤیری مەبەستا ناڤیری سەرکرد ئیکەتیا سۆڤیەت ستالین بیت.

(۱۱) سەرەرای هندی هزوبیری جودا دناڤەر فەکۆلەری کورد دا لڤور نڤیسەر ئێهێ رۆژنامی یین هەین، بەلێ ژیدەری کوردی دیار دکن سەرڤنڤیسەر ئێهێ رۆژنامی سەید مەحمەد مەمیدی بوو. بنیره: محمد عباس حمید، رۆژناما کوردستان زمانحالی حزبا دیموکراتی کوردستان- ئیران ۱۱ کانوونا دوو ۳- چریا ئیک ۱۹۴۶ فەکۆلینەکا میژووی، ج، ۱، سەنتەر ئێکۆلینین کوردی، زاخۆ، ۲۰۱۹، ل ۶۰.

(۱۲) سەرەرای هەولدانین زۆر ژبو نیا سینا ئەقان کەسایەتیان، بەلێ چوو پێزانین ل دۆر وان ب دەست فەکۆلەری نەکەفتینە.

(۱۳) بەلگەنامەین هەوالگێریا ئەمریکا وەسا ددەن خۆیا کرن، کۆ ژ ئەگەرێ ریکەفتنەکی دناڤەرا ویلایەتین ئیکگرتین ئەمریکا، بەریتانیا ئیکەتیا سۆڤیەتی بریکا ریکخراوا نەتەوتین ئیکگرتی هێزین خۆ ژ ئیران فەکیشان و دڵەنجام دا راستەوخۆ کۆمارا مەباد لاواز دبیت و دەیتە رووخاندن ژ ل ئیران فە. بنیره

(۱۴) CIA, 1963, The Kurdish minority Iraq, BI-Weekly Propaganda Guidance, 11 March, 1963. جۆرڤینابل. ئالین دلبۆماتکارەکن ئەمریکی بوو و چەندین پۆستین سیاسی و دلبۆماسی وەرگرت بوون. دناڤەرا سالین ۱۹۴۶ تا ۱۹۴۸، بالیوئ ئەمریکا بۆ ل ئیران، دناڤەرا سالین ۱۹۴۸ تا ۱۹۴۹، جیگرت وەزیری دەرڤە ی ئەمریکا بۆ کارووبارین گشتی بوو، هەروەسا دناڤەرا سالین ۱۹۴۹ تا ۱۹۵۹، بالیوئ ئەمریکا بۆ ل یۆگوسلافیا. بنیره:

Harry S. Truman Library & Museum, Allen, George V. Papers, Retrieved at : <https://www.trumanlibrary.gov/library/personal-papers/george-v-allen-papers> (رۆژا سەرمەدانى ٢٠٢٠/١٢/٥)

(١٥) هەژى يە بێژين ئەف چەندە د ژێدمەين کوردی دا نەهاتى بەلێ دانا ئادەم شەمیدت و مایکل جى. لورتس دووپاتى کرى يە مەلا مستەفا بارزانى داخوازا پەنابەریی ژ بالیۆزى ئەمریکا ل تەهران کر بوو. بێنێرە

Lortz, M.G., 2005. Willing to face death: a history of Kurdish Military Forces—the Peshmerga—from the Ottoman Empire to present-day Iraq, p.35; Schmidt, D.A., 2018. Journey among brave men. Grove Press, p.104.

(١٦) ئەحمەد ناھەن کورێ یوسف ئەفەندى زازایە، ل سالا ١٩٠٦ ل باژیری معدن ل باکوورێ کوردستانێ ژ دایک بوویە. ناخبری خواندنا خۆ ل ئستەمبۆلێ بدووماهی ئینایە و پەيوەندین ب ریکخراوا و کومەلێن کوردی یێن پایتەختێ دەولەتا ئوسمانی کرى یە، ل سالا ١٩٢٥ ژلایێ حکوومەتا تۆرکی فە دەیتە زیندانکر و ل سالا ١٩٣٧ ئ بۆ قامشلۆ دەیتە فەگواستن. ل سالا ١٩٦٦ دەمیت. بێنێرە:

(١٧) العلم السورى ل سالا ١٩٤٤ئ، ژلایێ رۆژناما نەقیسێ سۆرى فە عەزە حەسریە فە هاتیە بەلا فکرن، رۆژنامەییەکا رۆژانە بوو، بارەگایێ یێ سەرمەکی ل دیمەشق بوو. ل سالا ١٩٦٠ئ هاتیە راپوەستاندن. عبد القادر عەزە حەسریە مولدە ونشائە: ديسمبەر، ٢٠٢٠، ئامادەییە ل سەر ئەفێ ساییتی :

<https://b.nrme.net/detail1032372123.html?fbclid=IwAR2ovzPOwS9myV9WgcfeK5ArcGrMtlRw4KTE7vuzzrMozTbytjBVHplL2rw> (Visiting Date 6/12/2020)

(١٨) ئەفێرێ مەبەستا رۆژنامەیا ناخبری وەلاتێ ئسرائیلی یە، یاکۆ ل سالا ١٩٤٨ئ هاتیە راکەهاندن و پێشتی بۆرینا ١ خۆلەک و بیلايەتێن ئیکگرتیێن ئەمریکا دان پێدان بقی دەولەتی کر و پەيوەندیێن دبلۆماسی یێن بەیژ دگەل دروستکر. خودانی فەکۆلینێ

(١٩) ناخێ وی یێ دروست (حەسین رحەمی ئاپاک) بوو، سیاسەتمەدار و دبلۆماسەکی تۆرکی بوو، ل سالا ١٨٨٧، ژ دایک بوویە، چەندین پۆستین سیاسی و دبلۆماسی ل تۆرکیا وەک بالۆزێ تۆرکیا ل لۆبنانێ و عێراقێ و مرگرت بوون. ل سالا ١٩٦٣ئ، دەمیت. بێنێرە

Turkish politician and diplomat huseyin-rahmi-apak, retrieved at : <https://peoplepill.com/people/huseyin-rahmi-apak/> (Visiting Date 6/12/2020)

(٢٠) معروف دوالیبی سیاسەتمەدارەکی سۆری بوو، ل سالا ١٩٠٩ئ، ل باژیری حلب ژ دایک بوویە، باورنامەیا دکتۆرایێ ب یاسایێ هەبوو، دوو جاران بوویە سەرۆک وزیرێ سۆری: دناقبەرا سالتین ١٩٤٩-١٩٥٠ئ، وزیرێ ئابۆزی یێ سۆری بوو، ل سالا ١٩٥١ئ، بیوو سەرۆکی پەرلەمانێ سۆریا، دناقبەرا سالتین ١٩٥٤-١٩٥٥ئ، وزیرێ بەرهەقانی سۆری بوو. ل سالا ٢٠٠٤ئ، مری یە. بێنێرە: عبدالقدوس ابو صالح، مذكرات الدكتور معروف الدواليبي، تحرير: محمد على الهاشمي، ط١، مكتبة العبيكات، الرياض، ٢٠٠٥.

(٢١) توفیق سویدی، سیاسەتمەدارەکی عێراقی بوو، ل گولانا ١٨٩٢ئ، ژ دایک ببوو، چەندین پۆستین حکوومی ل عێراقێ و مرگرتبوون، دناقبەرا سالتین ١٩٢٩ تا ١٩٥٠ئ، پێتج جاران ببوو سەرۆک وزیرێ عێراق، ل سالا ١٩٦٨ئ، دەمیت. بێنێرە: Ghareeb. and Dougherty, Op. Cit, p.232

(٢٢) ئارشیاڵد رۆزفیلت، کورێ دووی یێ سەرۆکی ئەمریکا تیودۆر رۆزفیلت بوو، ل سالا ١٨٩٤ئ ژ دایک بوویە، ناخبری سەرکردەکی شارمزا یێ لەشکەرێ ئەمریکا بوو، هەروەسا سەرکردێ لەشکەرێ ئەمریکا دەر دوو شەرتێ جیهانی دا بوو، و دەر دوو شەران دا بریندار ببوو. ل سالا ١٩٤٢ئ، ناخبری چاڤیکەفتن دگەل

قازی محەمەدی سەرۆکی کۆمارا مهاباد ل مالا وی کر بوون، ل سالا ١٩٧٩ ئ ب جەلتا میشتکی دمریت.
بنێره

SAGAMORE HILL NATIONAL HISTORIC SITE, Archibald Roosevelt, retrieved at:
<https://www.nps.gov/people/archibald-roosevelt.htm> (visiting date 6/12/2020)

(٣٣) دویشتووتهکا زۆر ل دۆر قی جەندی ژلایئ قەکوڵهەری قە هاتیە کرن، بەئێ جوو پیژانی ب دەست
نەکەفتی، ئەق پیژانی د چوو ژیدمران دا نەهاتی.

(٣٤) دبیت ئەق چەندە راست بیت، چونکی لقی دەمی مەلا مستەفا بارزانی ل ئیکەتیا سۆقییەتی دزیان و
بەیروت ببوو جەق چالاک و کومبونی سیاسەتمەدارین کورد، گەلەك جارن سیاسەتمەدارین کورد
دجوون بەیروتن بو دانووستاندن دگەل بالیوژن ئیکەتیا سۆقییەتی، لەوێ دویرنی ئەق چەندە
بەاریکاریا ئیکەتیا سۆقییەتی هاتیبت ئەنجام دان.

(٣٥) ئەق پیژانی ژلایئ کوردان بخۆقە ب نۆینەری هەوالگیییا ئەمریکا هاتیبە دان، لەوێ تا رادیهەکی زۆر
ئەق پیژانی دراستن.

التطورات السياسية في كوردستان العراق شباط ١٩٤٧- آب ١٩٥٣ في بعض وثائق امريكية سرية

الملخص:

تعتبر الفترة التي اختيرت للبحث من الفترات الحساسة والمعقدة من تاريخ الكورد العراق لان هذه المرحلة قد وصفت في المصادر التاريخية بـ "مرحلة ضعف الحركة القومية الكوردية". الا ان الولايات المتحدة الامريكية تعاملت مع هذه المرحلة بمنتهى الاهمية، لان خلال هذه الفترة كان الملا مصطفى البارزاني لاجئا في الاتحاد السوفيتي و كان هناك دعايات من الدول الاقليمية حول مساع لسياسين كورد للقيام للقيام بحركات سرية، لذلك تابعت الولايات المتحدة الامريكية تلك الدعايات بحساسية، كما قامت بتأسيس محطة اذاعية و اصدار نشرات للوقوف بوجه الدعاية السوفيتية بين الكورد. بناء على ما سبق رأينا من الضروري القاء الضوء على التطورات القومية و دور الولايات المتحدة الامريكية و الاتحاد السوفيتية في سير مجرياتها. و ان هذا البحث يعتمد في معلوماته على احدث ما نشر من الوثائق الاستخبارات الامريكية.

يتكون البحث من مقدمة و تمهيد و اربعة محاور و الاستنتاجات، في التمهيد القى الضوء على تطور القضية القومية الكوردية و الدعاية الامريكية حول الحركة الكوردية في العراق ١٩٤٠-١٩٤٦، و يتحدث المحور الاول عن النضال و العلاقات الكوردية في سبيل تأسيس الدولة الكوردية ١٩٤٧-١٩٤٩، كذلك العلاقات الكوردية السوفيتية و موقف امريكا منها. و قد خصص المحور الثاني لشرح الدعاية الامريكية باللغة الكوردية و تقييم وضع كوردستان العراق في الوثائق الامريكية من نيسان ١٩٥٠ لغاية آب ١٩٥١. و المحور الثالث يوضح موقف الدول الاقليمية من الدعاية الامريكية باللغة الكوردية، و يبين المحور الرابع موقف الدبلوماسيين الامريكان من القضية الكوردية و المتابعة الامريكية للدعم السوفيتي للملا

مصطفى البارزاني من ايار ١٩٥٠ لغاية آب ١٩٥٣. و في النهاية يذكر البحث في الاستنتاجات على اهم
مخرجات البحث.
الكلمات الدالة: القضية الكردية، الملا مصطفى البارزاني، الاتحاد السوفيتي، الاستخبارات الامريكية،
الدول الاقليمية

The Political development in the Kurdistan of Iraq Feburary 1947- August 1953: In Some Secret Documents of the U.S.A

Abstract:

This period covers this study is one of the most sensitive and complex stage of the Kurdish history in Iraq. As this period is beign shown as a ((the weakness of the Kurdish Nationalist movement)) in the historical resoures. However, the U.S.A Central intelligent Agency (CIA) has taken this perion into account so sensitively. As a result, on the one hand during this era Mullah Mustafa Barzani fled to the Soviet Union, on the other hand the region power propagandas showed the Kurdish politicians have clandestine activities in the region. Hence, the CIA observed this case so effectively and wisely. Furthermore, it moved to publish and broadcast radio among the Kurds in order to challenge the Soviet propaganda in the Kurdish area. Consequently, this period has beign taken with the aim of sheding lights on the Kurdish national movement developments, the role of the U.S.A and the soviet in it. Its noteworthy to say that this study takes the CIA documents into account only.

This study contains of the introduction, background, thress sections and a conclusion. In its background this article shed lights on the developments of the Kurdish question, the CIA propagandas regarding to the Kurdish question in Iraq 1940-1946. The first section of this study shows the activities and the Kurdish lobbies for the creation of the Kurdish state 1947-1948, likewise, the Kurdish relations with Soviet Union and the U.S.A consideration regarding to it. The second section of the article depicts the U.S.A propagandas relating to the Kurdish language broadcasting, evaluation of the Kurdish areas developments in Iraq April 1950- August 1951. Third section of this study demonstrates the situation of Kurds, the regional attitude to the publishing and Kurdish broadcasting through the America Mrch 1950-May 1952. In its fourth section the study explores the U.S.A diplomats' attitude to the Kurdish question, what is more, the CIA observation upon the role and soviet support to Mullah Mustafa Barzani, the U.S.A dipolmats' evaluation and examination of the Kurdish question in Iraq May 1950-August 1953. Its conclusion clarifies the results of it.

Keywords: *Kurdish question, Mullah Mustafa Barzani, Soviet Union, the CIA, Iraq, Iran and Turkey*